

KGB a srpen 1968

Role sovětských „poradců“ při okupaci Československa

■■■ Pavel Žáček

Z rozhodnutí předsedy Výboru státní bezpečnosti (KGB) při Radě ministrů SSSR Jurije Vladimiroviče Andropova byl v rámci příprav operace DUNAJ posílen zpravodajský aparát v ČSSR. Kromě vedoucího sovětského představitele genmjr. Michaila Grigorjeviče Kotova a jeho skupiny při ministerstvu vnitra ČSSR, podřízené nejprve 11. odboru KGB (vztahy s orgány Státní bezpečnosti v zemích socialistického tábora) plk. Vladimira Pavloviče Burdina a posléze I. hlavní správě KGB (PGU), zahájila 26. dubna 1968 svou činnost na velvyslanectví SSSR v Praze nelegální rezidentura v čele s Vladimírem Vasiljevičem Suržaninovem. Práci s nelegály měli řídit zástupce náčelníka správy „S“ G. F. Borzov a také zkušený důstojník nelegální rozvědky V. K. Umnov.¹

Přípravy okupace

Realizaci zvláštních operací během přípravy vstupu vojsk do ČSSR měl na starosti odbor „V“ I. hlavní správy KGB, který mj. vycházel z operativně-bojových zkušeností získaných za hranicemi v šedesátých letech. Přípravou velitelů skupin zvláštní rezervy (specrezerva) byl pověřen zástupce náčelníka odboru „V“ plk. A. I. Lazarenko (krycím jménem „Potapov“), jenž od května do srpna 1968 koordinoval činnost *specgrup* v Československu.² Hlavním úkolem posílené rezidentury KGB v Praze bylo po linii politické rozvědky vyhledávat a tajně komunikovat se spolehlivými prosovětsky orientovanými členy KSČ jak z řad nejvyššího stranického vedení, tak i bezpečnostních složek.³

S vedoucím zastoupení KGB i poradcem při Hlavní správě Státní bezpečnosti (HS-StB) plk. Jevgenijem Grigorjevičem Nazarovem zůstal po svém odvolání z funkce náměstka ministra vnitra koncem května 1968 v kontaktu plk. Jaroslav Klíma. Právě genmjr. Kotov ho počátkem srpna 1968 požádal, aby *označil spolehlivé soudruhy*. Bývalý náčelník Hlavní správy Státní bezpečnosti *do čela případné akce* doporučil zástupce náčelníka Správy kontrarozvědky (II. správa HS-StB) pplk. Josefa Ripla a pplk. Bohumíra Molnára, zastupujícího náčelníka správy Státní bezpečnosti v Praze. Plk. Klíma krátce poté navíc zjistil, že na pplk. Ripla se již *v dané věci* obrátil také náměstek ministra vnitra pro Státní bezpečnost plk. Viliam Šalgovič: *Prohovořil jsem*

s nimi v podstatě vyhledání spolehlivých soudruhů pro případ, že se ve straně zformuje zdravé jádro a bude potřebovat naši podporu.

Zhruba ve stejné době přibyla do jednoho hotelu v Karlových Varech skupina příslušníků KGB, krytá legendou lázeňských hostů. Její pobyt zajišťoval náčelník oddělení Státní bezpečnosti Karlovy Vary mjr. Miloslav Bohuněk. *Specgrupa* KGB navázala kontakt s pplk. Molnárem a své cesty do Prahy i zpět absolvovala v rámci krytí s tenisovými raketami.⁴

O sovětské konzultanty na ministerstvu vnitra tehdy projevil zájem také předseda vlády Oldřich Černík. Ministr vnitra genmjr. Josef Pavel mu 14. srpna 1968 mj. napsal, že by sovětské občany [nadále] neměli pracovat v objektech MV, protože jsou běžně našimi příslušníky nazýváni ze setrvačnosti „poradci“ a mohl by vzniknout dojem, že skutečně [jako] poradci na MV pracují.⁵ S odkazem na směrnice o činnosti čs. poradců v bezpečnostních aparátech spřátelených zemí dovozoval, že sovětské poradci mohou v Československu plnit rozvědčné úkoly, zpracovávat charakteristiky různých osob a realizovat vlivovou politiku: *I když nejsou konkrétní doklady, že obdobné zvláštní povinnosti mají sovětské poradci u nás, lze ze současné jejich činnosti vyvodit závěr, že podobnou praxi provádějí. Např. sovětský poradce plk. NAZAROV Jevgenij Grigorjevič, který plní úlohu styčného důstojníka u náčelníka Hlavní správy Stb, má přístup ke všem materiálům, které kontrarozvědka zpracovává, nechává si překládat do ruštiny a překlady si ponechává. Z těchto materiálů zná nejen zaměření kontrarozvědky, metody a formy práce, rozpracovávané objekty, všechny informace o bezpečnostní situaci v republice zasílané z krajů, ale i prováděná nebo předpokládaná kádrová opatření v celém resortu. Kromě toho má velmi čilý osobní styk s funkcionáři i řadovými pracovníky kontrarozvědky a má znalost o informacích předkládaných vládě a ÚV KSČ. Obdobným způsobem měli pracovat pplk. Michail Borisovič Muchin a pplk. Běloturkin, styční důstojníci při Správě kontrarozvědky HS-StB: Rovněž styční důstojníci na rozvědku mají přístup ke všem materiálům rozvědky a mají k dispozici informace zasílané nejvyšším státním a stranickým funkcionářům. Genmjr. Kotov, hlavní styčný představitel u ministra vnitra, měl být podle této informace před příchodem Josefa Pavla dokonce členem kolegia ministerstva vnitra a dostávat tak k dispozici nejen projednávané materiály, ale také veškeré informace předkládané podřízenými součástmi ministerstva vnitra.*⁶

V souvislosti s vrcholícími přípravami k intervenci byl 18. srpna 1968 pro koordinaci činnosti zpravodajských aktivit při KGB zřízen štáb, vedený prvním zástupcem předsedy KGB genpor. Semjonem Kuzmičem Cvigunem, jehož jednání se účastnili zástupci nejdůležitějších útvarů KGB při RM SSSR, včetně I. zástupce náčelníka III. správy KGB gen. I. L. Ustinova, funkcionářů VII. správy KGB atd.⁷

Zároveň byla do Československa vyslána velitelská skupina ve složení více než sta příslušníků sovětských bezpečnostních složek, v čele s náčelníkem II. hlavní správy KGB, gen. Georgijem Karpovičem Ciněvem, náčelníkem III. správy KGB gen. Vitalijem Vasiljevičem Fedorčukem, jeho zástupcem pro raketové vojsko gen. Aleksandrem Ivanovičem Matvejevem, zástupcem náčelníka VII. správy KGB plk. Michailem Sidorovičem Prudnikovem, plk. Petrem Ivanovičem Fedotovem a dalšími.⁸

Organizace Výboru státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR k 20. srpnu 1968⁹

NÁČELNÍK ÚTVARU	JMÉNO A PŘÍJMENÍ	VE FUNKCI OD	VE FUNKCI DO
Předseda KGB	Jurij Vladimirovič Andropov	18. 5. 1967	26. 5. 1982
1. hlavní správa (zahraniční rozvědka)	genpor. Aleksandr Michajlovič Sacharovskij	11. 5. 1956	15. 7. 1971
9. správa (ochrana vedení strany a vlády)	genmjr. Sergej Nikolajevič Antonov	22. 2. 1968	15. 8. 1974
12. odbor (telefonní a prostorový odposlech)	A. P. Krivošejev	22. 11. 1967	11. 10. 1970
Inspekce předsedy KGB	V. S. Belokoněv	1967	17. 11. 1969
Sekretariát KGB	genmjr. Vladimir Aleksandrovič Krjučkov	7. 7. 1967	8. 8. 1971
Skupina poradců předsedy KGB		19. 8. 1967	
I. zástupce předsedy KGB	genplk. Nikolaj Stěpanovič Zacharov	24. 7. 1963	3. 4. 1970
2. hlavní správa (kontrarozvědka)	genplk. Georgij Karlovic Ciněv	24. 7. 1967	27. 7. 1970
Hlavní správa pohraničních vojsk (GUPV)	genplk. Pavel Ivanovič Zyrjanov	1959	1972
Vyšetřovací odbor	genpor. A. F. Volkov	18. 4. 1964	prosinec 1986
Mobilizační odbor	Ju. S. Simbircev	1965	1981
I. zástupce předsedy KGB	genpor. Semen Kuzmič Cvigun	24. 11. 1967	9. 1. 1982
3. správa (vojenská kontrarozvědka)	genpor. Vitalij Vasiljevič Fedorčuk	15. 9. 1967	15. 7. 1970
5. správa (boj s ideologickou diverzí)	A. F. Kadašev	4. 8. 1967	8. 12. 1968
7. správa (sledování a ochrana diplomatického sboru)	genpor. Viktor Ivanovič Alidin	9. 1. 1960	7. 1. 1971
10. odbor (evidenčně-archivní)	A. V. Prokopenko	1960	1973
Zástupce předsedy KGB	L. I. Pankratov	21. 9. 1963	8. 7. 1971
8. hlavní správa (šifrová a dešifrovací)	genmjr. Nikolaj Pavlovič Jemochonov	2. 7. 1968	7. 7. 1971
Operativně-technická správa (OTU)	O. D. Gociridze	17. 12. 1964	15. 5. 1970
Odbor vládního spojení (OPS)	gen. L. N. Voronin	1959	říjen 1973
Zástupce předsedy KGB	genmjr. Ardalon Nikolajevič Malygin	8. 6. 1967	2. 7. 1979
Správa kádrů	genmjr. Viktor Michajlovič Čebrikov	24. 7. 1967	3. 9. 1968
Hospodářská správa (CHOZU)	I. I. Solodilov	29. 2. 1960	leden 1970
Odbor finanční a plánovací (FPO)	P. V. Zajev	1959	1980
Stranická organizace KSSS (partkom)	G. I. Vlasenko	1963	1969

Odpoledne 19. srpna 1968 se plk. Klíma sešel na Staroměstském náměstí s pplk. Riplem, který ho požádal o urychlené kontaktování místopředsedy vlády a bývalého ministra vnitra Lubomíra Štrougala. Teprve během ranní schůzky 20. srpna 1968 se Štrougalem na předsednictvu vlády prý plk. Klíma pochopil rozsah sovětských opatření. Před polednem proto navštívil gen. Kotova, jenž ho seznámil s *připravenou akcí internacionální pomoci* a požádal jej, aby se k ní připojil: *Moskva radí, abyste se této akci zúčastnil u s. Šalgoviče, protože znáte pracovníky a můžete mu být radou nápomocen.*

Úloha plukovníka Šalgoviče

Ústřední konspirátor, náměstek ministra vnitra plk. Šalgovič, nejpozději po zahájení 93. schůze předsednictva ústředního výboru KSČ informoval pplk. Molnára, že *vojska Varšavské smlouvy vstoupí na území ČSSR*. Vedení komunistické strany mělo v této věci obdržet dopis od pěti vlád socialistických zemí či přímo od s. Brežněva a že právě situaci řeší.¹⁰

Stálý zástupce Spojeného velení ozbrojených sil Varšavské smlouvy genpor. A. M. Jamščikov si kolem deváté hodiny večer k sobě pozval plk. Šalgoviče, se žádostí o zajištění, *aby ozbrojené složky ČSSR nekladly odpor*. Náměstek ministra vnitra k němu o více než hodinu později přivezl ministra národní obrany gen. Martina Dzúra, který se v přítomnosti velvyslance Stěpana Vasiljeviče Červoněnka dozvěděl, že vojska pěti států Varšavské smlouvy na žádost většiny předsednictva ÚV KSČ zakrátko poskytnou ČSSR *internacionální pomoc*.¹¹

V noci z 20. na 21. srpna 1968 svolal Šalgovič k sobě do objektu „Sadová“ náčelníky jednotlivých součástí, kterým oznámil, že ČSSR je obsazována vojsky států Varšavské smlouvy, a vyhlásil pohotovost pro všechny útvary Státní bezpečnosti. *Některým náčelníkům centrály uložil konkrétní úkoly*.¹² Náčelník Správy ochrany stranických a vládních činitelů (V. správa MV) plk. Josef Holek, probuzený telefonicky patnáct minut před půlnocí, po svém příchodu v Šalgovičově sekretariátu zastihl plk. Nazarova a dva další neznámé poradce, plk. Klímu, bývalého náčelníka Správy rozvědky (I. správa MV) plk. Josefa Housku, náčelníka krajské správy SNB Bratislava plk. JUDr. Ferdinanda Mlčvého, pplk. Ripla a některé příslušníky II. správy MV. *Během mého pobytu sem přicházeli další soudruzi. [...] S těmito jsme byli postupně přijati u s. Šalgoviče. Já dostal tyto informace a pokyny: že během 10 minut nás zaberou vojska Sovětské armády, mám zesílit ochranu objektů ÚV KSČ a budovy MV na Letné, poskytnout osobní ochranu všem členům předsednictva ÚV KSČ, které právě zasedá...*¹³

Šalgovičovi se tak společně s Riplem, který řídil ve spolupráci se sovětskými poradci Správu kontrarozvědky, podařilo v prvních hodinách okupace ČSSR zapojit vybrané příslušníky Státní bezpečnosti do akcí ve prospěch obsazení země. *Pracovníci II. správy HS Stb (operativa) zajišťovali přistání sovětských letadel v Ruzyni a některé akce proti vysílání legálních vysílačů a televize*.¹⁴ Okolo půlnoci se k Leteckému oddílu MV na letišti dostavil zástupce náčelníka oddělení pasové kontroly Ruzyně a žádal o rozsvícení všech vnějších světel v objektu. Plk. Miloslav Eliáš se okolo půl druhé stal svědkem vysazení 7. gardové výsadkové divize: *Na „novém“ civilním letišti a přistávacích*

drahách 25 a 31 byla intenzivní letecká činnost mně neznámých letadel. Sdělil jsem dozorcím, že jedu prověřit na „staré“ letiště (kde se nachází řídicí věž), co se děje. Na tomto stanovišti (APP)¹⁵ jsem se setkal se zástupcem MNO (gen. Vítek) a s civilní obsluhou APP, která neprováděla činnost řízení leteckého provozu. Na dotaz co se děje, odmítl mi gen. Vítek dát vysvětlení. O půl hodiny později byla odzbrojena závodní stráž (ZS). Odebral jsem se na místo strážného, kde vedle rusky hovořících výsadkářů byl přítomen sovětský důstojník (plk. Kargunov), představil jsem se mu a protestoval proti odzbrojování naší ZS a vysvětlil charakter našeho útvaru. Vzal [to] na vědomí, ale současně oznámil že nemůže rozhodnouti a žádal mne, abych v jeho doprovodu se odebral k veliteli [7. gardové výsadkové] divize, který řídí výsadek na letišti Ruzyně. [...] Plk. Kargunov zde uskutečnil rozhovor se sov. generálem [genmjr. Lev Nikolajevič Gorelov], kterému mne představil a tlumočil můj protest. Rozhodnutí generála bylo „Pust' zanimajatsja svajim dělom.“ [...] Svědkem rozhovoru byl representant Aeroflotu s. Makarov a mně neznámý příslušník VB, který se nacházel na prostranství před vchodem do haly.¹⁶

Snahy o paralyzaci ústředních orgánů

Příslušníci KGB již o půlnoci vyhledali v budově krajské správy SNB Praha v Bartolomějské 7 pplk. Molnára a *společně s ním prováděli opatření související s vojenským obsazováním hlavního města*. Jejich aut si okolo půl jedné v Konviktské ulici všiml npor. Vratislav Hejhal ze VII. (spojovacího) odboru KS SNB: *V hale garáží byly již v tu dobu dvě Volhy se sov. pozn. značkou*. V kanceláři pplk. Molnára navíc potkal rusky mluvícího muže. *S. Molnár se mě tázal, zda vím, kde je petřínský vysílač televize. [...] Mým úkolem [...] bylo, abych tento televizní vysílač umlčel*.

Náčelník krajské správy SNB Praha pplk. Josef Karas okolo druhé hodiny ranní po příchodu do své kanceláře zjistil, že jeho zástupce pro Státní bezpečnost *zpohotovil orgány Stb v kraji, že na KS SNB se nachází skupina sovětských civilistů a jeden z nich sedí v kanceláři pplk. Molnára*. Pplk. JUDr. Jiřího Křenka, zodpovědného za řízení krajských i městských složek Veřejné bezpečnosti, vzbudil hukot letadel až kolem třetí hodiny. Na svém pracovišti začal ihned zjišťovat, proč nebyl o ničem informován. *Bylo mi sděleno, že se mám dostavit k Molnárovi. Seděl tam už náš společný náčelník a také jeden sovětský poradce*.

Pplk. Molnár svému nadřízenému pplk. Karasovi i jeho zástupci s odkazem na Šalgovičovo pověření sdělil, že *se ujal řízení opatření souvisejících s příchodem spojeneckých armád*. Pplk. Křenek vyjádřil překvapení nad informací, že by ministrem vnitra byl Šalgovič. Připomněl rozhlasem šířené prohlášení předsednictva ústředního výboru KSČ k okupaci, z něhož vyplývalo, že *všichni zůstávají ve svých funkcích*. Pplk. Molnár reagoval: *Prohlášení je mystifikace skupiny nezodpovědných lidí a že si soudruzi měli rozmyslet neplnit usnesení z Čierné*. Příslušník KGB – označený v Křenkově svědectví jako „poradce“ – *se mezitím rusky zeptal Molnára, co je s Houskou – tj. plk. Houskou, který právě přebíral kontrolu nad centrálou Správy rozvědky ministerstva vnitra. Molnár někam telefonoval a pak řekl: Je tam a situaci drží pevně v rukou*.¹⁷

V noci z 20. na 21. srpna 1968 se ujal velení I. správy MV po dohodě s plk. Šalgovičem její bývalý náčelník plk. Houska, který podle předem připraveného seznamu sedmadvaceti příslušníků izoloval asi osmnáct z nich po příchodu do objektu centrály. Přestože byla tato akce *ostře odsouzena kolektivem rozvědky*, potvrdil posléze plk. Šalgovič převzetí vedení správy stávajícím zástupcem náčelníka plk. Zdeňkem Žlábkem – „Žemlou“. *Houska zdůvodňoval svá protizákonná opatření údajnými rozkazy sovětského vojenského velení. Následujícího dne měl plk. Houska rozvědku opustit a údajně se odebrat na zastupitelský úřad SSSR. Po jednoznačné reakci všech stranických organizací, které se postavily za ústavní orgány, [...] Žemla zaslal pokyn zahraničním rezidentům, v němž se postavil za prezidenta, vládu a ministra vnitra. Současně je však ve styku se sovětským poradcem na rozvědce (obsah jednání není znám).*¹⁸

Jedním z příkazů pplk. Riply, vydaný nad ránem 21. srpna 1968 náčelníkovi VII. odboru II. správy HS-StB pplk. Albínu Kožuchovi, byl požadavek spojit se se zástupcem náčelníka Správy sledování (IV. správa HS-StB) pplk. Václavem Špálou a dát mu adresy místopředsedy vlády akademika Oto Šika a ředitele Čs. televize a poslance Národního shromáždění Jiřího Pelikána a vzít je *pod kontrolu*. Pplk. Špála odpověděl otázkou, *zda to má vůbec smysl, když nyní v rozhlase hlásili, že okamžitě bude zasedat Národní shromáždění, kde oba budou přítomni*. Pplk. Kožuch prý s jeho názorem souhlasil, dodal však, že to bude nutné projednat se zástupcem náčelníka II. správy.

Pplk. Špála vzpomínal, že pplk. Ripl důvod a cíl okamžitého nasazení sledovačky nevedl. *Proti tomuto příkazu jsem měl námitky, že se jedná o ústavní činitele a že je to hrubé porušení socialistické zákonnosti*. Zástupce náčelníka správy kontrarozvědky ho odkázal přímo na plk. Šalgoviče, který mu příkaz potvrdil a doporučil se obrátit zpět na funkcionáře II. správy HS-StB. *Znovu jsem šel za s. Riplem, u kterého v té době byl mě neznámý sovětský poradce. Opět jsem se dotazoval na smysl a cíl sledování*. Odpověď dostal od důstojníka KGB: *Abychom věděli, kde se nacházejí*. Přes argument, že po rozhlasové výzvě k poslancům Národního shromáždění a členům vlády se jistě oslovení dostaví na pracoviště, a tím spíše není důvod k jejich sledování, byl poradcem důrazně upozorněn, aby *splnil daný úkol*. Pplk. Špála se vrátil na IV. správu HS-StB, kam již dorazil její náčelník plk. RSDr. Štefan Demjan. *Po informaci, jaký jsem obdržel úkol, jsme se s konečnou platností dohodli, že příkaz ke sledování nezajistíme a že nebudeme porušovat socialistickou zákonnost*.¹⁹

Náčelník V. správy MV plk. Holec se mezitím po příchodu na pracoviště v prostorách Pražského hradu snažil zajišťovat stanovené úkoly, zejména svoz příslušníků, organizovat posilování chráněných objektů i vysílat příslušníky zajišťující osobní ochranu členům předsednictva ÚV KSČ. Kolem páté hodiny ranní však byl Hrad i s pracovištěm V. správy MV zabrán útvarům okupační armády, jehož velitel vznesl požadavek odzbrojit všechny příslušníky. *O protestech z naší strany jsem informoval s. Šalgoviče, který v krátké době vyslal na V. správu MV sovětské poradce a ti odzbrojení zabránili*.²⁰

Internace vedení ÚV KSČ

Před osmou hodinou ranní 21. srpna 1968 se v Bartolomějské 7 několik příslušníků Státní bezpečnosti převážně z odboru II/K snažilo na televizoru umístěném vedle

sekretariátu zachytit zpravodajství Čs. televize. Tehdy je náčelník vnitřního oddělení a sekretář npor. Jaroslav Brodský pozval do náčelníkovy kanceláře. Pplk. Molnár potřeboval celkem dvanáct osob, a proto přivolali i příslušníky nacházející se na chodbě.

Podle npor. Jaroslava Balabána ukázal pplk. Molnár těmto nahodile vybraným orgánům Státní bezpečnosti tři příslušníky KGB v civilu, které samozřejmě nepředstavil, s komentářem: *Soudruzi, pojedete spolu se sovětskými orgány na ÚV KSČ, kde vezmete do ochrany soudruhy Dubčeka, Smrkovského, Kriegla a Pavla a přivezete je na KS SNB Praha, kde budou v bezpečí*. Jeden z vybraných se zeptal, zda si mají do akce vzít pistole, na což pplk. Molnár reagoval, že mohou.

Nejdříve kolona zamířila k sovětskému velvyslanectví, kde se zdržela asi půl hodiny u vstupní brány. *Do sovětských aut přistoupil starší muž v brýlích v civilu, který se později projevil jako vedoucí celé akce, dále sovětský plukovník a kapitán – zvláštní znamení šilhavý, který pak působil jako tlumočník*. Poté pokračovali k budově ústředního výboru KSČ na nábřeží Kyjevské brigády, kde kromě řidičů všichni vystoupili. *Po příchodu do budovy dostal muž v brýlích hlášení od majora sovětské armády (zřejmě pplk. Michaila Vladimiroviče Seregina – pozn. autora), v polní uniformě se samopalem, který – jak z rozhovoru vysvitlo – byl velitelem zvláštního oddílu, který měl za úkol obsadit ÚV KSČ*. Výsadbáři 72. samostatné průzkumné roty v červených baretech se samopaly byli rozestaveni u schodiště, v různých částech zdánlivě prázdné budovy, rozích chodeb apod. *Po celou cestu jsme byli stále obklopeni sovětskými orgány*.

Příslušníci KGB své čs. kolegy odvedli do kanceláře č. 70, umístěné v zaslepené chodbě druhého patra. Muž v brýlích vytáhl jakýsi seznam a orgánů Státní bezpečnosti se zeptal, zda vědí, kde se nalézají kanceláře soudruhů Dubčeka, Smrkovského, Kriegla a Pavla. *Nikdo z nás to nevěděl a tak se muž v brýlích zeptal, kdo hledané zná*. *Bylo mu řečeno, že je známe jen z televize apod. Potom muž v brýlích začal přidělovat jednotlivé orgány k uvedeným soudruhům. Přitom uvedl, že soudruhy nebudeme odvádět, že zůstanou na ÚV KSČ*.

Po rozdělení příslušníků na dvě skupiny se obrýlený orgán KGB rusky zeptal: *Kdo z vás je hrdina? Kdo půjde k Dubčekovi a řekne: „Jménem revoluční vlády vedené soudruhem Indrou jste vzat do ochrany!“* Přestože každého oslovil jednotlivě, všichni odmítli. *Pak odešel do vedlejší místnosti a tam se mu přihlásil Hoffman st., který se horlivě učil formulí*. Všichni poté zůstali v podstatě bez povšimnutí na místě. Druhá skupina byla přesunuta do kanceláře tajemníka ÚV KSČ Čestmíra Císaře, kam se sovětské důstojníky rozhodli přivést Dubčeka, Smrkovského, Kriegla a Špačka. *Kromě toho byli v předpokojí další, neméně významní soudruzi z ÚV KSČ. Soudruh Pavel nebyl k zastižení, ačkoliv se po něm sovětské důstojníky velmi sháněli*.

Kolem deváté hodiny vstoupil do kanceláře prvního tajemníka ÚV KSČ zástupce velitele 7. gardové výsadbkové divize plk. A. Koršun, doprovázený dvěma dalšími sovětskými důstojníky a třemi civilisty s vizáží *hodně odrostlých svazáků* – příslušníky Státní bezpečnosti. Kpt. Rudolf Hoffman požádal Dubčeka, Smrkovského, Kriegla a Špačka, aby je následovali. *Někdo z nich, myslím, že Dubček, se zeptal, proč*.²¹ Poté kpt. Hoffman mechanicky před prvním tajemníkem odrecitoval formulí: *Zatýkám vás*

ve jménu dělnicko-rolnické vlády vedené soudruhem Indrou. Po chvíli dodal, že do dvou hodin budou postaveni před „revoluční tribunál“, v čele opět s Aloisem Indrou.²²

Smrkovský ironicky reagoval – o jaký že revoluční orgán jde, v čele se soudruhem Indrou? Dubček ho však zastavil slovy: *Josef, nemá to cenu. Nemluv, mlč!* Poté je ještě kpt. Hoffman vyzval, aby odevzdali zbraně. Smrkovský se zasmál, začal se sám demonstrativně prohledávat, otáčel naruby kapsy a položil na stůl nožik se slovy: *„My jsme žádné zbraně proti vlastnímu lidu nepotřebovali.“*²³ Jak Smrkovský, tak i Kriegel museli před vstupem do Císařovy kanceláře zdvihnout ruce a poté je sovětští výsadkáři prořacovali. *Také s. Dubček měl být prohledán, ale když vyčítavě řekl: „Soudruzi...“, sovětský důstojník od prohlídky upustil.*²⁴ Příslušníci Státní bezpečnosti byli před prvním tajemníkem ústředního výboru KSČ značně nejistí. Sovětský plukovník, ačkoliv nerozuměl rozhovoru, pochopil nepatřičnost celé scény a vyzval všechny k odchodu z místnosti. Podle Mlynářova svědectví zavládlo v kanceláři prvního tajemníka napjaté mlčení. *Ti, koho se to mohlo týkat, se zaměstnávali představou jednání „revolučního tribunálu“.* Byla to představa mnohem konkrétnější a racionálnější než ta původní, že snad příchodem parašutistů se samopaly už nastává poslední dějství.²⁵

Čtveřice zatčených komunistických funkcionářů byla rozsazena podél obdélníkového stolu. *Tak jsme si tam v pracovně Čestmíra Císaře sedli, my na jedné straně stolu, proti nám byli důstojníci NKVD [KGB], plukovníci, podplukovníci, takové šarže to byly. [...] My jsme byli tím aktem zatčeni. Čekali jsme na ten revoluční tribunál.* V místnosti byla otevřena vrchní část oken, takže bylo dovnitř slyšet střelbu z města, ohlas demonstrací, včetně skandovaných hesel. Po nějaké době výsadkáři okna zavřeli.²⁶

Argumenty KGB

Z rozkazu zástupce náčelníka II. správy HS-StB pplk. Ripla byla mezi osmou až půl devátou hodinou ranní sestavena skupina šesti důstojníků z V. a VIII. odboru – mezi nimi starších referentů 1. oddělení mjr. Marcela Šimona a 4. oddělení kpt. Josefa Kokty – s úkolem zajistit ochranu a být k dispozici poradci KGB při Správě kontrarozvědky pplk. Muchinovi a dalšímu příslušníkovi sovětské bezpečnosti v civilu, odjíždějícím ve dvou vozidlech z objektu „Sadová“ na sovětské velvyslanectví. Podle svědectví mjr. Šimona zůstala skupina příslušníků na sovětské půdě asi dvě hodiny. *Na ambasádě byly již jeden tank, jeden radiovůz, auto velvyslance NDR a několik pancéřových vozů typu Broněvik. Během krátké doby byl zaznamenán přísun motorizované techniky v širokém okolí zastupitelského úřadu.*

Kolem desáté hodiny přijel z hotelu Praha Jozef Lenárt, tajemník a kandidát předsednictva ÚV KSČ, se svojí Tatro 603 s řidičem a osobním ochráncem. *Mezitím přijela řada dalších aut s civilisty, mezi nimiž byli poznáni bývalý poradce I. správy Molčanov, náčelník oddělení KGB Vinokurov atd.*²⁷ V rozhovoru s mjr. Šimonem uvedl pplk. Vinokurov, že přijeli do Československa jako turisté již den či dva před 21. srpnem 1968. Podle dochovaného svědectví funkcionář II. hlavní správy KGB argumentoval v intencích úvodníku sovětské Pravdy, přičemž tvrdil, že v ČSSR jsou na příslušníky Státní bezpečnosti a jejich rodiny pořádány pogromy a že StB jako orgán je rozpouštěna: *Spojenci obsadili*

ČSSR, neboť jsme neplnili podmínky uložené na poradách v Čierné a v Bratislavě. Místo potlačování kontrarevoluce jsme umožňovali její rozvíjení, to se projevilo především v protisovětských projevech mládeže, v podpisové akci proti LM. Jelikož hrozilo reálné nebezpečí, že kontrarevoluce vystoupí otevřeně (může vypuknout každý den), vyslali spojenci na základě Varšavské smlouvy svá vojska do ČSSR. Pokud jde o s. Dubčeka, vyjádřil se o něm jako o člověku slabé vůle, který se obklopil lidmi, kteří nemají se socialismem nic společného – konkrétně byl jmenován Kriegel. O Smrkovském se vyjádřil, že neví co chce, a Císař je anarchista. Dále Vinokurov uváděl, že byla ohrožena čs. bezpečnost (StB), neboť řada příslušníků byla zatčena, řada propuštěna ze služeb, rodiny příslušníků byly perzekvovány jak v bydlišti, tak v zaměstnání. Na námitky, že tomu tak není, argumentoval jmény Houska (býv. náč. I. správy), Košnar (býv. náč. II. správy), Klíma (býv. náměstek a náč. HS-StB), Špelina (býv. zást. náč. II. spr.), a tím, že těmito lidem bylo ublíženo.²⁸

Ve stejnou dobu si pplk. Muchin vyžádal čtyři příslušníky skupiny jako doprovod sovětských vojenských kolon na určená místa v centru Prahy. Na jeho výslovné přání měl nejprve kpt. Kokta jet k pplk. Molnárovi na krajskou správu. Další dvě kolony měly směřovat k Ústřední správě spojů a do Čs. rozhlasu.²⁹ Kolem jedenácté hodiny pplk. Muchin definitivně potvrdil úkoly: kolonu původně určenou k cestě do Bartolomějské ulice přeměroval do budovy ÚV KSČ. Podle mjr. Šimona se skládala z asi deseti tanků, radiovozu a volhy, v níž jeli pplk. Muchin, důstojník KGB v civilu – charakterizován jako *mladšího věku, menší postavy, černovlasý a velmi rtuťovitých pohybů*³⁰ – a velitel sovětské jednotky v hodnosti plukovníka. *Z rozhovoru mezi uniformovaným důstojníkem a pracovníkem KGB vyplynulo, že plukovník byl nějak nešťastný a pořád se vyptával „co tam budeme dělat“, „proč nás tam posílají“, „přijeli jsme až z Drážďan“ atd. Civil v rozhovoru s plukovníkem říkal, že přijeli den předtím jako turisté a projevoval obavy z toho, že by mohli být odhaleni, protože na hranicích ČSSR byla čísla jejich vozu zapisována. Dále říkal, že okamžitě po příjezdu do ČSSR měla jejich skupina za úkol sehnat Císaře, sháněli ho, ale nesehnali. Byli za ním i v bytě.*³¹

Až v budově ÚV KSČ zjistili, že se tam již nachází deset příslušníků Státní bezpečnosti, vyslaných pplk. Molnárem. Mezi příslušníky sovětské bezpečnosti identifikoval dalšího funkcionáře II. hlavní správy KGB, který se v předchozím roce účastnil jednání na II. správě HS-StB po linii malých ambasad.

Mjr. Šimon z pokynu příslušníka KGB, s nímž přijel z ambasády, zjišťoval ve spolupráci s dalším sovětským důstojníkem a pracovníkem ÚV KSČ Davidem, zodpovědným za úsek spojení, všechny – i tajné – východy z budovy. Při pořizování seznamu přítomných funkcionářů a členů stranického aparátu příslušníkům KGB vypomáhal jeden z vedoucích kanceláří tajemníků – buď Dubčekův Zbyněk Soják, anebo Kolderův Radko Kaska. *U jednotlivých jmen pak dotyčný pracovník ÚV KSČ uváděl do seznamu tyto poznámky: dobrý, ne, nevím, neznám. Seznam byl předán jednomu z orgánů KGB, který vystupoval v úloze velitele budovy. V písemnosti byli např. uvedeni vedoucí sekretariátu Čestmíra Císaře a jeho zástupce.*³² *Výsledek klasifikace byl rozhodující pro to, kdo může budovu ÚV opustit a kdo nikoliv.*³³

Pod tlakem politického neúspěchu – a zřejmě také na žádost svých spojenců v čs. stranickém vedení – sovětské velení změnilo taktiku. Gen. Gorelov nařídil veliteli

108. gardového výsadkového pluku pplk. Šaripovi Chabejeviči Minigulovi dopravit Alexandra Dubčeka na velitelství v Ruzyni.³⁴ Asi ve dvě hodiny odpoledne odvedli výsadkáři Dubčeka s Krieglem a Smrkovským pod samopaly z místnosti. *Šli jsme po schodech, nikdo nám nic neřekl, co s námi bude. Takže jsme měli všelijaké pocity: jdeme před revoluční tribunál, nebo jdeme do sklepa? Vedli nás temnými chodbami dolů. [...] No a najednou jsme se ocitli na nádvoří budovy ústředního výboru strany. Tam byly dva obrněné vozy a nějací jejich důstojníci. Do prvního obrněného transportéru posadili Dubčeka a Kriegela a do druhého Smrkovského³⁵ a Špačka. Vyjeli jsme. Kam? Výsadkáři je nejprve na ruzyňském letišti posadili do jednoho dopravního letadla, kde strávili asi půl hodiny, načež je gazikem převezli k dalšímu stroji. Zase jsme chtěli vědět, kam nás vezou. A zase ten dvojnásobný hrdina Sovětského svazu, takový malý plukovník, říká: „Soudruzi, všechno se to dovíte v letadle.“³⁶*

Ke třetí hodině byli zbývající příslušníci Státní bezpečnosti v ÚV KSČ shromážděni v jedné místnosti, velící sovětský plukovník jim poděkoval a povolil odchod. Cestu přes četné strážce na chodbách zprostředkoval kapitán KGB – tlumočník, jenž je doprovázel před prázdnou budovu, kde se z čs. personálu nacházelo snad jen osazenstvo kuchyně.³⁷

Mezitím se mjr. Šimon s vojenskou kolonou vrátil na sovětské velvyslanectví. Kolem páté hodiny však byl velitelem vojenské jednotky vyzván k další cestě na ÚV KSČ. Skupina tentokrát sestávala z volhy a jednoho pancéřového vozu.³⁸ V Císařově pracovně výsadkáři zadržovali již pouze vedoucího tajemníka městského výboru KSČ v Praze Bohumila Šimona. *Blíží se večer. Asi v půl šesté se objevuje známý plukovník. Sám. „Bogumil Šimon?“ Se mnou. „Naše velení chce s vámi mluvit.“ Odvádí mě do vedlejší kanceláře. Několik důstojníků si mě prohlíží. [...] Sestupujeme do vestibulu. Na schodiště u hlavního vchodu do budovy zacouval obrněný vůz. Zadní krycí deska je odklopena. Lezu dovnitř po zádech a usedám s hlavou mezi kolena. Vedle řidiče sedí civilista v rozhalence. Jeden z těch, kteří zatýkali Dubčeka a spol. To mi pro orientaci stačí. Neptám se na nic. Jedeme přes Hlávkův most směrem na Letnou. Město je vylidněné. Všude jen vozy, tanky, zátarasy. Míjíme sovětské velvyslanectví. Desítky a desítky tanků kolem zdi bývalé Preis[s]ovy vily. Jedeme dál. Ruzyň!³⁹*

Šalgovičova kritická noc

Okolo páté hodiny nastoupil službu v sekretariátu plk. Šalgoviče starší referent specialista 3. oddělení analytického odboru Správy kontrarozvědky HS-StB, kpt. RSDr. Jan Kotrč. První informaci mu podal fyzicky i psychicky vyčerpaný náčelník sekretariátu mjr. Josef Jílek: *Kdyby teď odešli – myslel vojska 5 zemí –, tak nás estébáky budou lidi bez milosti věšet. A odešel si – stejně jako před chvílí náměstek – lehnout. Kpt. Kotrč byl zejména překvapen přítomností plk. Klímy a odvolaného náčelníka I. správy MV plk. Josefa Housky, kteří nejvíce času pobývali přímo v kanceláři plk. Nazarova. Když mu sekretářka poradce Nina Močalová o půl hodiny později předávala svoji agendu, včetně různých poznámek, zdůraznila na nich důležité číslo na „černínské“ lince: 5191 – Indra. Na můj dotaz vysvětlila, že jedině z této linky chodí příkazy pro s. Šalgoviče a že je to linka na sovětské velvyslanectví. Víc nevysvětlovala.⁴⁰*

Zhruba ve stejnou dobu, když byl příslušníky KGB ve svém sekretariátu izolován I. náměstek ministra vnitra plk. Stanislav Padrůněk, jenž se dopoledne vrátil z dovolené, se sovětský poradce za pomoci náčelníka kádrové a organizační správy pplk. Miroslava Milaty snažil dostat pracovníky ministerstva vnitra a příslušníky Sboru národní bezpečnosti z ústřední budovy MV „Letná“.⁴¹

Před šestou hodinou prověřoval plk. Klíma telefonicky již poněkolkáté u „Mirka“, tj. pplk. Milaty, v budově MV „Letná“, zda ti dva jsou skutečně izolováni. Tento dotaz týkající se plk. Padrůňka a náčelníka sekretariátu ministra vnitra pplk. RSDr. Jiřího Hoška se z pokynu plk. Nazarova opakoval ještě třikrát.⁴²

Padrůněk posléze uvedl, že ve večerních hodinách se do pracovny ministra dostavila skupina sovětských důstojníků se třemi samopalníky. *Sdělili mi, že budova MV bude obsazena sovětskými vojáky a žádali mne, abych všechny přítomné příslušníky ministerstva vnitra poslal domů a v budově zůstal pouze já sám. Náměstek požadoval, aby byli v budově ponecháni ještě tajemník ministra pplk. Hošek a velitel objektu plk. Lubomír Kroh, aby byla zajištěna alespoň obsluha telefonů a nezbytná podpora. S tím souhlasili. Potom mne žádali, abych jim ukázal místnosti, ve které by se mohli ubytovat sovětské důstojníky. Zavedl jsem je do prostorů přilehlých kabinetu ministra. V jedné z těchto místností jsem byl vyzván, abych se podrobil osobní prohlídce, kterou u mne provedl jeden ze samopalníků a sděleno mi, že jsem internován. V místnosti se mnou byl ponechán vždy jeden samopalník, který mne střežil.⁴³*

Krátce po sedmé hodině večerní se, po odpočinku, probudil plk. Šalgovič: *Pozdravil mě a říkal, že s tím, co Sovětský svaz udělal, budeme mít desítky let co dělat. Kpt. Kotrč ho vnímal jako nerozhodného, vnitřně rozporuplného a ze situace osobně nešťastného. V průběhu večera několikrát popíjel vodu z lahve. V jednom takovém letmém hovoru mi řekl, že on, Šalgovič, přece nikdy nemůže jít proti Dubčekovi. Řekl též: „...chtěli dopoledne na mně, abych zatkl nebo nechal zatknout Dubčeka. Odpověděl jsem jim – vy jste se zbláznili, nikdy!“ Pak se mi svěřil, že prý už přes den vydal rozkaz, aby byl okamžitě propuštěn s. Císař, ale že prý teď nemůže za to, co se nyní dělá.⁴⁴*

Ve stejnou dobu přišel na sekretariát za plk. Houskou zástupce náčelníka Správy rozvědky plk. Žlábek – „Žemla“. *Po delší poradě mezi Houskou a Žemlou a Nazarovem umluvili Šalgoviče, aby okamžitě odvolal z I. správy pplk. Čadu (náčelník I. správy) a pplk. Nováka (zástupce náčelníka I. správy), kteří podle jejich tvrzení rozpoltili čs. rozvědku. Plk. Šalgovič nejprve váhal a posléze souhlasil s tím, že řízením I. správy pověří plk. Žlábkou – „Žemlu“.⁴⁵*

Ve večerních hodinách se v kanceláři plk. Nazarova kromě pplk. Muchina a pplk. Běloturkina střídavě nacházelo pět i více vysokých důstojníků v uniformách. Kpt. Kotrčovi bylo řečeno, že jde o orgány sovětského KGB, musel jim uvolnit dvě kanceláře na spaní a obstarat lůžkoviny. *S. Nazarov je také všechny přivedl a představil s. Šalgovičovi, kde setrvali asi půl hodiny, asi do 21. hodiny. Několik hodin u nich strávili také Klíma s Houskou, mnohokrát k nim zašel pplk. Ripl, který prakticky veškeré věci projednával bez Šalgoviče přímo s plk. Nazarovem.*

Ve čtvrt na jedenáct se náměstkovi ozval Miloš Jakeš a něco mu vytýkal. Plk. Šalgovič si pak ulevil před kpt. Kotrčem, že si prý na něj na sovětské velvyslanectví přišla

stěžovat skupina příslušníků Státní bezpečnosti, která tvrdila, že je nechá spát, místo aby šli „pracovat“. *Co ode mne chtějí – říká s. Šalgovič – abych je poslal někoho zatýkat?* Pak se rozhodl, že všechno vyžene ven; mimo budovu „Sadová“ však mělo být vysláno jen omezené množství příslušníků na obhlídku některých budov (zastupitelské úřady kapitalistických států, hotely a nádraží).

Asi hodinu před půlnocí plk. Šalgovič opakoval: *Co mám dělat, jsem jako mezi mlýnskými kameny – na jedné straně je Dubček, na druhé straně mě tlačí ta jejich vláda.* Na dotaz, zda se v této skupině také nachází, přímo neodpověděl. *Upozorňoval jsem s. Šalgoviče na zprávy z rozhlasu, který jsem měl po celý večer v místnosti nahlas puštěný – např. na to, jak byli zatčeni soudruzi Dubček, Smrkovský a Kriegel v budově ÚV KSČ a s. Černík v budově předsednictva vlády; řekl jsem mu též, že takovou vládu by musel mimo jiné schválit sjezd, který se sejde ve čtvrtek nebo v pátek, ale on na to odvětil, že konání sjezdu bude znemožněno.⁴⁶*

O půlnoci si od plk. Nazarova odnesl náčelník VI. správy MV pplk. Cirus text letáku, který byl u sovětského poradce přeložen do češtiny. Leták s nařízením okupačního velitele Prahy a Středočeského kraje gardového genpor. Ivana Leontjeviče Velička vyhlášoval omezení pohybu občanů v nočních hodinách a měl být vytištěn v tiskárně VI. správy MV.

Dvacet minut po půlnoci 22. srpna 1968 na naléhání plk. Nazarova a spol. hovořil náměstek Šalgovič telefonicky s ministrem národní obrany gen. Dzúrem, po kterém žádal pomoc při zaměřování svobodného vysílače v Praze. *Dzúr byl tímto požadavkem rozhořčen a uváděl, že armáda [by] se neměla vměšovat do vnitropolitických záležitostí.* Nakonec však plk. Šalgoviče odkázal na náčelníka zpravodajské správy Generálního štábu gen. Oldřich Burdu. Pplk. Riplovi telefonicky gen. Burda sdělil, že o vysílači armáda ví, ale poznatky sdělí náměstkovi ministra pouze osobně. Šalgovič spolu s Riplem a dvěma příslušníky KGB odjeli na ministerstvo národní obrany. *Vrátili se asi za půl hodiny a šli referovat Nazarovovi.*

Kolem druhé hodiny ranní přišel na poradě k plk. Nazarovovi náčelník III. správy HS-StB genmjr. Ing. Josef Stavinoha. *Po poradě dával Stavinoha ve společnosti Nazarova a Šalgoviče jasně najevo své sympatie k vývoji situace, a bylo zřejmé, že si s Nazarovem dobře porozuměli.* Sovětský poradce jej také poté odvezl do objektu ministerstva národní obrany.

Ještě v průběhu noci byl Šalgovič několikrát volán anebo sám volal telefonicky na telefonní linku sovětského velvyslanectví a hovořil s Aloisem Indrou, Milošem Jakešem a Vlastimilem Voleníkem. *Několikrát se radil s Nazarovem a ostatními pracovníky KGB. [...] Přes vnitřní rozpory se však Šalgovič v průběhu večera podřizoval rozhodnutí Nazarova a pokynům ze ZÚ-SSSR (na odvolání náčelníka I. správy Čady a dalších).⁴⁷*

Ráno 22. srpna 1968 asi na devátou hodinu plk. Šalgovič svolal poradě náčelníků správ, na níž požádal pplk. Ripla, aby podal informaci, co všechno v předchozích hodinách prováděl a z jakých pokynů. Zástupce náčelníka Správy kontrarozvědky sdělil různá fakta o zajišťování letiště Ruzyně či akcích proti legálním médiím. Přestože popřel, že by se kdokoliv z II. správy podílel na zatýkání čs. občanů, uvedl, že v prvních hodinách okupace ho sovětské poradce žádali o zatčení asi osmi čs. stranických

představitelů, z nichž jmenoval člena předsednictva ÚV KSČ a předsedu Národního shromáždění Josefa Smrkovského, člena sekretariátu a tajemníka ÚV KSČ Čestmíra Císaře a místopředsedu vlády, akademika O. Šika. Zároveň zdůraznil, že *kategoricky tento požadavek odmítl a sovětské poradce mu k tomu údajně sdělili, že si to tedy provedou sami.* V průběhu poradě Čs. rozhlas opakovaně vysílal zprávu, že Šalgovič je zrádce. Náměstek ministra vnitra ukončil poradě a odjel na sovětské velvyslanectví, z něhož se již nevrátil.⁴⁸

Pět minut před desátou sovětské složky z pověření genpor. Jamščikova požadovaly vstup na ústřednu vládního spojení, která z rozhodnutí náčelníka VII. správy MV plk. Šebora omezila svoji činnost.⁴⁹ *Pracovníci ústředny již od minulého dne statečně odolávali psychickému tlaku, řídili se disciplinovaně mými rozkazy, vydrželi všichni až do násilného obsazení na pracovišti.* Po okupaci ústředny sovětskými spojaři ve tři hodiny odpoledne čs. příslušníci své pracoviště opustili. O dvě hodiny později požádal pplk. Ivanov o pomoc plk. Šebora, na což onen reagoval, že nejsou povinni spolupracovat a rozkaz ke spolupráci nevydává.

Po příchodu zástupce náčelníka Odboru vládního spojení KGB gen. Brusnicina byl náčelník ústředny vládního spojení kpt. ing. Jiří Stopka ve večerních hodinách odvezen na velvyslanectví SSSR, kde mu plk. Šalgovič přikazoval, aby zabezpečil všechny sovětské potřeby. *Když náčelník ústředny sdělil, že má ode mne jiné příkazy, prohlásil s. Šalgovič, že jsem byl odvolán z funkce náčelníka správy.* Náčelník ústředny reagoval, že mu není podřízen, a na to designovaný náměstek prohlásil, že příkaz k tomu dává I. náměstek ministra, plk. Padrůněk.⁵⁰

Státní bezpečnost versus KGB

V návaznosti na závěry mimořádného XIV. sjezdu ÚV KSČ v Praze-Vysočanech proběhly ve večerních hodinách členské schůze všech stranických organizací při Hlavní správě Státní bezpečnosti. Kolem desáté hodiny večerní byl v budově „Sadová“ svolán aktiv komunistů, který se snažil obnovit systém velení Hlavní správy Státní bezpečnosti. Zároveň v diskusi vystoupila řada příslušníků s *kritickými připomínkami k činnosti Ripla i těch soudruhů, kteří jeho pokyny v prvních hodinách okupace naší země plnili...⁵¹*

Náčelníka Správy kontrarozvědky mjr. JUDr. Zdeňka Formánka o půl čtvrté ráno 23. srpna 1968 v „Sadové“ vzbudil pracovník jeho sekretariátu, který spal v předpokoji, že s ním chtějí hovořit sovětské důstojníci. *Vzápětí vstoupili do mé kanceláře dva důstojníci (plukovník a kapitán) v doprovodu dvou ozbrojených vojáků. Plukovník, aniž by se představil, mně sdělil, že z rozhodnutí velení vojsk, jsem vzat pod dočasnou ochranu sovětské moci. Na moji upřesňující otázku odpověděl, že nejde o zatčení a motiv že mně objasní ráno. Další jednání však bylo velmi blízké charakteru zatčení. Po oblečení jsem byl zevně ohledán, nemám-li zbraň, byly mně odebrány všechny osobní doklady a v doprovodu ozbrojené stráže jsem byl vyveden z budovy a obrněným autem odvezen do budovy MV na Letné. Před kanceláří jsem při odvádění spatřil sovětského poradce naší správy – Běloturkina – který sovětské důstojníky přivedl k mé kanceláři. Mjr. Formánek netušil, že stejný přístup orgány KGB zvolily vůči jeho nadřízenému, zástupci*

náčelníka Hlavní správy Státní bezpečnosti mjr. JUDr. Jaroslavu Jankrlemu i náčelníku 2. oddělení IV. odboru II. správy HS-StB, členu pléna Hlavního výboru KSČ a funkcionáři CÚV KSČ č. 6, mjr. JUDr. Vladimíru Peškovi, kteří byli také převezeni a izolováni v objektu „Letná“.⁵² *V budově MV na Letné jsem byl – v úplné izolaci od čs. prostředí – držen až do pondělí, kdy jsem byl v ranních hodinách letadlem odvezen do Drážďan a zde jsem zůstal až do 6. 9. 1968.*⁵³

Na základě pokynu I. náměstka ministra plk. Padrůňka – a po dohodě s orgány KGB, které požadovaly obnovit velení nad bezpečnostními složkami – povolal plk. Kroh svého podřízeného, staršího referenta specialistu operačního oddělení Odboru zvláštních úkolů pplk. ing. Josefa Placra. *Po delším zdráhání se [23. 8. 1968 ráno] dostavil k budově a na příkaz velitele sovětské ochrany byl vpuštěn do budovy. Pplk. Placr se dostavil do kanceláře dozorčího objektu. S. Kroh mi řekl, že hovořil se s. Padrůňkem a podle jeho tvrzení se měl opět ujmout funkce. Na základě toho, že nebyl přítomen dozorčí MV, požádal mne s. Kroh, abych dočasně plnil tuto funkci se souhlasem a vědomím sovětských orgánů přítomných v budově. Prioritním úkolem bylo sdělit všem krajským správám Sboru národní bezpečnosti a součastem ministerstva vnitra, že plk. Padrůňek se má opět ujmout funkce, a zároveň je požádat o podání informací o aktuální situaci. Z podřízených součástí jsem dostával v souvislosti s tímto vyrozuměním pouze povšechné informace. [...] Já sám jsem žádné dálkopisné zprávy neobdržel, protože v té době dálkopis v budově zřejmě nefungoval. Některé součásti odpověděly, že již dálkopisné zprávy podávaly podle pokynu náměstka ministra vnitra plk. Šalgoviče. Tuto okolnost jsem sdělil s. Krohovi.*

Pplk. Placr ještě příslušníkům KGB předal informaci předanou Veřejnou bezpečností o nalezení výbušniny někde u Modřan. Příslušný funkcionář VB požadoval jeho prostřednictvím od zástupců sovětských okupačních složek rozhodnout, jak dále postupovat. *Sovětským orgánům jsem tuto okolnost sdělil a současně jsem jim předal i telefonickou linku na s. Prorada.*

Pravděpodobně ještě v průběhu dopoledne požádal jeden z podplukovníků sovětské kontrarozvědky plk. Kroha o doprovod dalších sovětských orgánů na centrálu Správy sledování do Sádové ulice v Praze 6. *V tomto směru jsem žádal s. Placra, aby tyto orgány doprovodil a vrátil se zpět. Toto odmítl s poukazem, že nebude kolaborovat a že je zde zbytečný a tudíž žádá, aby mohl odejít domů. Příslušníky KGB tak na IV. správu Hlavní správy Státní bezpečnosti doprovázel plk. Kroh osobně.*

V ranních hodinách 23. srpna 1968 vydal náčelník 2. oddělení 5. odboru Správy spojení MV mjr. Václav Vančura svému podřízenému npor. Miloslavu Urbanovi úkol odstranit poruchu na státní lince v kanceláři hlavního sovětského představitele gen. Kotova a překontrolovat v budově „Letná“ chod ústředny i dálkopisných strojů, včetně stavu baterií. Plk. Kroh požadavek VII. správy tlumočil veliteli sovětské ochrany s odůvodněním, že je na tom závislá spolehlivost spojení. Po krátké chvíli sovětský major povolil vstup mechanika do budovy. Npor. Urban se ke vchodu dostavil asi deset minut po poledni. *Při běžném rozhovoru se mne dotazoval, kdo zde v budově je a já mu sdělil, že jsem zde já a internován že je zde s. Padrůňek, Hošek a další příslušníci MV, které jsem neznal.*

V doprovodu kapitána sovětské Vnitřní stráže navštívili kancelář gen. Kotova, kde npor. Urban zjistil, že státní linka na jednom ze sekretářských přístrojů je funkční a druhá nikoliv. Společně se pak vrátili do přízemí. Po odchodu plk. Kroha i sovětského kapitána provedl mechanik kontrolu chodu ústředny, stavu baterií a příchod nefunkční státní linky. *Během přezkušování dálkopisného stroje jsem dostal od ústředny ve Wintrově ulici dotaz, zda je ústředna v pořádku a zda nebyly v ústředně prováděny nějaké zásahy. Npor. Urban odpověděl, že žádné zásahy na ústředně Letná nezjistil. Náčelník ústředny VII. správy mjr. Karel Syrovátka se dále ptal, kdo z příslušníků ministerstva vnitra se v budově nachází, zda mají volný pohyb, anebo jsou pod dozorem. Vzhledem k tomu, že jsem v budově MV na Letné viděl stát v každém poschodí strážce, dálkopisoval jsem, že v budově se nachází strážce a dále že je zde s. Kroh, Padrůňek.*

Mezitím sovětský kapitán sháněl npor. Urbana. Plk. Kroh byl nucen ho doprovodit do telefonní ústředny. *Když jsme přišli do suterénu, slyšeli jsme, že je v chodu nějaký stroj. Po zaklepání na dveře se ozval mechanik Urban a na výzvu sovětského kapitána otevřel dveře. Po vstupu do ústředny jsme zjistili, že mechanik Urban s někým dálkopisoval. Sovětský důstojník po chvíli přivedl kontrarozvědčíky v hodnosti plukovníka a podplukovníka a příslušníka KGB v civilu. V dálkopisném stroji byl papír s textem v českém znění a sovětskými orgány jsem byl požádán o přeložení. [...] Na základě toho byl text vytržen z dálkopisného stroje a vzaly si ho sovětské orgány. Mechanik Urban byl nejdříve dotazován, proč dálkopisoval a komu a pokud si pamatuji, nedovedl na tuto otázku přesně odpovědět. Telefonní ústředna byla uzavřena a npor. Urban strávil zbytek dne internován pod dohledem strážní v prvním poschodí. Do kanceláře bývalého náměstka ministra vnitra, plk. Jana Záruby, mu sovětský kapitán přinesl oběd i večeři.*

Oba důstojníci kontrarozvědky KGB se u plk. Kroha snažili zjistit, co tím mechanik sledoval, snažili se ujasnit si, co si o tom mají myslet. V důsledku této situace byl i náčelník objektu několik hodin pod kontrolou sovětských orgánů.

Plk. Kroh posléze z kanceláře, do níž byl přikázán, informoval pplk. Placra o nastalé situaci. Svévolným jednáním spojaře byl značně rozhořčen. *Přítom mi s. Kroh řekl, že neví, co bude dál s ním i se spojařem. V pozdních odpoledních hodinách se náčelník objektu dostal z internace s tím, že mu bylo přikázáno, aby se nadále zdržoval v kanceláři dozorčího MV. Vyslovil též domněnku, že pravděpodobně budu požádán, abych odešel domů, zatímco on zde dále zůstane a neví, co se s ním bude dál dít. Po nějaké chvíli se opravdu dostavil sovětský důstojník, který prohlásil, že „děžurný“ může jít domů. Když jsem odcházel, domluvili jsme se se s. Krohem, že mne podle možností o další situaci bude informovat.*⁵⁴

V průběhu 23. srpna 1968 se na III. správu HS-StB dostavil styčný orgán sovětské vojenské kontrarozvědky a požádal náčelníka správy genmjr. Stavinohu, aby s ním odjel na štáb k jednání s genpor. Fedorčukem. V úvodu náčelník III. správy KGB vysvětloval okupaci ČSSR ve smyslu prohlášení TASS: *Vznesl požadavek, aby činnost VKR pomáhala vedení ČSLA zabezpečit klid a pořádek v ČSLA.* Genmjr. Stavinoha zase po velitelských orgánech Sovětské armády požadoval, v rámci předcházení zbytečným konfliktům, *aby usměrnili (sic) chování svých vojáků při styku s příslušníky ČSLA.* O další styk

genpor. Fedorčuk neusiloval a nebyla akceptována ani nabídka na vyslání styčného důstojníka k vedení III. správy HS-StB.⁵⁵

Téhož dne přivedl náčelník věznic Ruzyně do kanceláře vedení Správy vyšetřování Státní bezpečnosti náčelníka Správy vyšetřování KGB RSFSR z Moskvy plk. Žukova, kterého doprovázel další sovětský plukovník. *Žádali informace o organizaci vyšetřování, o počtu vyšetřovatelů a o tom, zda v současné době se vyšetřují nějaké protistátní trestné činy a zda nemáme vůči nim nějaké požadavky či nepotřebujeme-li jejich pomoc.* Zástupce náčelníka pplk. JUDr. Jaroslav Kubík a posléze i náčelník správy pplk. JUDr. Štěpán Hajný jakoukoliv komunikaci odmítli. *Po odmítnutí podrobných informací a ujištění, že si své problémy vystačíme řešit sami, bylo vidět z jejich strany rozpaky, zvláště když na otázku po postoji a mínění vyšetřovatelů dostali odpověď, že všichni vyšetřovatelé jsou členy strany a že stojí za s. Dubčekem a legální vládou.* Položil sovětským kolegům otázku, proč přijeli a zda si uvědomují, že občané Československa přestanou mít sovětské lidi rádi. *Bylo zřejmé, že si tuto situaci uvědomovali, neboť plk. Žukov pronesl v rozpacích – „eto bolšaja politika“, asi po 20 minutách rozpacitého rozhovoru odešli bez jakýchkoliv závěrů nebo požadavků.⁵⁶*

Jednání v Moskvě

Náměstka ministra vnitra plk. Jána Majera a náčelníka Hlavní správy Státní bezpečnosti plk. JUDr. Josefa Hrubého zastihla okupace ČSSR v Moskvě, přes niž se vraceli z dovolené na Jaltě. U velvyslance Vladimíra Kauckého zjistili, že ruzyňské letiště je uzavřeno pro civilní provoz a nepřijímá. Požádali proto představitele Ministerstva vnitra ČSSR plk. Viktora Hladného, zda by nemohl zprostředkovat *rozhovor se soudruhy na KGB o možnosti návratu do Prahy.*

Následujícího dne 22. srpna 1968 se oba čs. funkcionáři dostavili do budovy Výboru státní bezpečnosti při RM SSSR, kde čekali u jednoho ze sekretářů. Zajímavé bylo, že se zde nacházel i mjr. Bohuněk, náčelník oddělení Státní bezpečnosti Karlovy Vary. Asi po hodině byli dvěma *sovětskými soudruhy* odvezeni do vily, kam za nimi přišel I. náměstek předsedy KGB genpor. Cvigun, který je během úvodního pohoštění seznámil se situací v ČSSR. *V podstatě nám sdělil asi toto: situace a vývoj v naší zemi – sovětské soudruhy značně znepokojoval. V průběhu roku od ledna 1968 se postupně ukazovalo, že naše stranické vedení nemá situaci v rukou a že stále více nabývají vrchu protisocialistické a protisovětské síly. Situace, že nazrála v posledních měsících a v srpnu že byl podniknut i útok na budovu ÚV-KSČ. Aby se předešlo otevřené kontrarevoluci jako tomu bylo v Maďarsku a ztrátám na lidských životech, že se rozhodlo pět socialistických zemí předejít této situaci, volit moment raději za pět minut dvanáct a vyslat do naší vlasti svá vojska. Soudruh Cvigun dále uvedl, že vojska k nám přišla na požádání skupiny vedoucích představitelů naší strany a vrcholných orgánů. Dále sdělil, že vojska jsou na našem území kolem měst, nezasahují do vnitřního života a že vše funguje normálně.* K situaci na ministerstvu vnitra uvedl, že ministr Pavel se někde ukryl a resort řídí Šalgovič.

Plk. Majer i plk. Hrubý prohlásili, že jsou přesvědčeni o tom, že v případě přijetí konkrétních opatření politickým vedením, bylo v ČSSR *dosti sil na rozhodné vystoupe-*

ní a zjednání pořádku. Genpor. Cvigun reagoval, že bohužel tato rozhodnost čs. vedení chyběla. *Za této situace jsme pochopili, že to bylo jediné možné správné řešení.*

Podle Hrubého svědectví oba zareagovali pozitivně na informaci, že ministerstvo vnitra řídí plk. Šalgovič a požádali o možnost návratu, aby mu mohli *aktivně pomáhat. Ubezpečili jsme sovětské soudruhy o tom, že víme, kde je naše místo a že uděláme vše, aby se u nás situace konsolidovala a naše republika zůstala pevným článkem soc. tábo- ra. Sovětské soudruzi poté sdělili, že se pokusí nám umožnit návrat.*

Během cesty zpět oba funkcionáři v letadle svolali *všechny soudruhy*, apelovali na ně, *aby po návratu do vlasti [...] zaujali jednoznačné stanovisko poměru k SSSR a na svých pracovištích postupovali stejně pevně a dali tak příklad ostatním i podřízeným pracovníkům.*

Po přistání v Praze-Ruzyni odpoledne 23. srpna 1968 a odrolování na stanoviště přijely k letadlu dva obrněné transportéry. *Přítomného pplk. sovětské armády požádal s. Majer, zda zná s. gen. Kotova a zda by nám mohl umožnit s ním jednat. Tento odpověděl, že to asi nebude možné.* Přítomného náčelníka Leteckého oddílu MV plk. Eliáše požádali o přistavení autobusu pro odvoz. *Během doby – než autobus přijel – jsme rozmlouvali o situaci a s. Eliáš nám vyprávěl o přesné organizaci při přistávání sovětských vojenských letadel s vojsky i technikou ze dne 20. na 21. srpna. Cestou autobusem z letiště jsme viděli, že jednotlivé důležité objekty, jako budova HS-Stb v Thákurově ul., sovětské velvyslanectví, budova MV na Letné aj., jsou uzavřeny buď tanky, nebo obrněnými transportéry a sovětskými vojáky.⁵⁷*

Dne 24. srpna 1968 během svého ranního zasedání reagovala vláda na situaci v ministerstvu vnitra a bezpečnostních složkách. Rozhodla o odvolání náměstka ministra vnitra Viliama Šalgoviče, který se nedostavil na jednání vlády ani s ní nenavázal spojení, a prohlásila *veškeré rozkazy vydané jeho jménem a jiná opatření počínaje 20. srpnem 1968 za neplatná.* Řízení Státní bezpečnosti převzal osobně ministr vnitra.⁵⁸ Zpráva o tomto opatření byla telefonicky předána ministerstvu vnitra, jehož aparát jménem J. Pavla vydal zvláštní rozkaz ministra vnitra, kterým bylo v resortu především oznámeno zproštění plk. Šalgoviče funkce, odvolání náčelníka Státní bezpečnosti Praha (kraj) pplk. Molnára, resp. zbavení *ho s okamžitou platností výkonu služby.* Dále byli odvoláni zástupce náčelníka II. správy Hlavní správy Státní bezpečnosti pplk. Rippl, náčelník VII. odboru pplk. Kožuch a s okamžitou platností zbavení výkonu služby. Náčelníkům Hlavní správy StB a správ Státní bezpečnosti v krajích uložil požádat příslušnou vojenskou prokuraturu o zahájení trestního řízení u těch příslušníků, *kteří se dopustili trestné činnosti v souvislosti s násilným obsazením naší vlasti.* Ministr informoval, že vláda ocenila postoj a obětavou práci příslušníků Sboru národní bezpečnosti za této mimořádné situace.⁵⁹

Okolo poledne 24. srpna 1968 se ministr Pavel prostřednictvím vedení Hlavní správy Veřejné bezpečnosti sešel v Žitné ulici s náměstkem plk. Majerem a náčelníkem HS-StB plk. Hrubým. *Po úvodním dotazu – jak jsme se měli na dovolené – nás seznámil se situací. Uvedl, že příchod vojsk je neoprávněný a že tak je hodnocen našimi nejvyššími místy. Dále, že musel některé náčelníky zprostit funkcí, že se provinili a že pomáhali při příchodu vojsk (jmenoval s. pplk. Rippla, Molnára apod.). O s. Šalgovičovi prohlásil,*

že zradil. Uvedl, že o něm věděl, že je sovětský agent a že na to v dřívější době upozornil s. Dubčeka. Oběma funkcionářům sdělil, že se nachází na jednání vlády na Hradě, a pro případ potřeby jim dal telefonní číslo.

Dvacet minut před šestou hodinou večerní byly dálkopisně o schůzce informovány součásti ministerstva vnitra i krajské správy SNB. Ministr vnitra oznamuje, že se oba ujímají svých funkcí. Náměstek ministra plk. JUDr. Ján Majer současně zastupuje 1. náměstka ministra vnitra prom. hist. plk. Stanislava Padrůňka, který je sovětskými bezpečnostními orgány držen na neznámém místě. Zprávu večer vysílal Čs. rozhlas.

Ještě téhož dne se oba navrátilci setkali také s náměstkem plk. JUDr. Jaroslavem Rybařem na náhradním pracovišti v jedné z kanceláří železničního oddělení VB na nádraží Praha-Střed. Již od předchozího večera věděli, že se z Hlavní správy Veřejné bezpečnosti vzdálil při příchodu sovětských důstojníků a od té doby se skrýval. Byli jsme informováni, že sov. důstojníci přišli se seznamem jmen, kde na prvním místě byl s. Rybář [Rybař] a že se po něm ptali. Tehdy všeobecně panovala psychóza zatýkání apod.

Náčelník Hlavní správy Veřejné bezpečnosti byl také zvědavý na podrobnosti o jejich pobytu v Sovětském svazu, i okolnostech návratu z Moskvy. Ptali jsme se s. Rybáře [Rybař], proč se ukrývá, před kým a on odpověděl, že má strach ze zatčení buď od soudruhů z Stb nebo sov. orgánů. Když jsme mu namítali, že nikdo nebyl zatčen, poukázal na Padrůňka, Jankrleho a další a že ví, že se po něm jako po delegátu XIV. sjezdu jde.⁶⁰

Orgány KGB v krizi

Děni v objektu „Letná“ od 24. srpna 1968, včetně situace internovaných funkcionářů SNB a Státní bezpečnosti, ve svých motácích zachytil plk. Kroh. Všichni jsou jinak v pořádku, jednotlivě o sobě nevědí, jsou přísně stráženi. V dopoledních hodinách zahlédl plk. Nazarova. Něco se zde muselo mimořádného dít, protože jsem byl odveden do přízemí a držen v kanceláři plně 2 hodiny. [...] Telefonní ústředna v budově je obsazena a je prováděn odposlech. [...] Dnes mi také sovětským pplk. bylo nařízeno, abych odevzdal klíče od své kanceláře, trezoru a trezorové místnosti. Toto jsem stroze odmítl... Podle jeho svědectví v budově působili velitel vnitřní stráže v hodnosti majora (stoličnaja divizia, jinak mosdivizia), jeho zástupce v hodnosti kapitána, dva podplukovníci kontrarozvědky se dvěma ženami a generál KGB, který se však na „Letné“ zdržoval pouze v noci.⁶¹

K situaci v objektu 24. srpna se plk. Kroh ještě vrátil v motáku následujícího dne: Během včerejška zde do budovy přišli plukovníci (asi 4), kteří se dotazovali, kde je VKR a sledovačka. Domnívám se, že na základě toho, co se zde děje, že onen generál je všem těmto orgánům nadřízen. Během dne se zdržuje na sovětském velvyslanectví. Také důstojníci kontrarozvědky, o nichž jsem tě informoval denně dojíždí na toto velvyslanectví. Odtud (tzn. sov. velvysl.) jsou také řízeny všechny akce a zatýkání. Z dosavadního dění v budově Letná usuzuji, že tato budova slouží jako objekt internace zatčených příslušníků vnitra. Všechny akce řídí Kotov a Nazarov. Večer byl dotazován podplukovníkem kontrarozvědky, zda a kdy do budovy volal ministr Pavel a zda neví, kde se nachází. Informujte s. Pavla, že po něm silně jdou. A nejenom po něm. Je potřeba učinit k ochraně vedoucích funkcionářů MV opatření.

Moták z 25. srpna 1968 obsahoval snad nejzajímavější svědectví: Mezi důstojníky sov. kontrarozvědky a ochrany panuje značná nervozita a nejistota z toho, co je a co bude dál. Nejistota plyne z toho, že situace se nevyvíjí podle jejich původního plánu. Pozastavují se nad tím, jak je možné, že rozhlas vysílá, fungují i když s omezením ústavní orgány, činnost strany. Velmi nervozně čekají na výsledky jednání v Moskvě. Jak jsem mohl vycítit z rozhovoru, naprosto krachl plán na vytvoření a ustavení nových orgánů ve vnitru a v celém státě. Neuvážené akce chuligánů vydávají za kontrarevoluci. Současná situace ve státě na ně má demoralizační účinek. Jsou si nejistí a jejich opatření co do přísnosti jsou regulována vývojem situace. Kromě oficiální informace z Pravdy a různých brožur vydávaných SSSR nevědí co se děje a naprosto neobjektivně hodnotí situaci u nás. Tvrdí, že činnost vedení naší strany, vlády a státních orgánů že je v podstatě kontrarevoluční, síly kontrarevoluce, že u nás pod vedením nepřátelských rozvědek, prvky kontrarevoluce narůstají a že nemáme sil se sami ubránit. Armáda že je nebojeschopná, demokratizačním procesem demoralizovaná a nejinak je tomu s bezpečností. Proto bylo třeba jejich pomoci. Na to, kdo požádal o pomoc, nedovedou odpovědět. Nedovedou ani zodpovědět a zdůvodnit objektivnost svých argumentů k oprávněnosti svého počínání.⁶²

Někdy před čtvrtou hodinou odpoledne 24. srpna 1968 byl na Správu rozvědky MV doručen rozkaz ministra Pavla. Zástupce náčelníka 1. odboru a předseda celoútvárového výboru KSČ při I. správě MV mjr. Lubomír Šefrna – „Šumavský“ byl následně vyzván, aby pozval pplk. Čecha – „Čadu“ k jednání. S. Šumavský požádal s. Žemlu, aby hovořil se sovětskými soudruhy, kteří by dali záruky, že s. Čadovi se nic nestane. S. Žemla za účasti s. Šumavského jednal se s. Litvinovem a dalším soudruhem. Protože nedošlo k vydání záruk a sovětsští soudruzi na věci mají své názory, dohodli s. Šumavský se s. Žemlou, že bude zachován současný stav a plněny současné úkoly, které vedení i CÚV plně schvalují.⁶³ Jednání se ze sovětské strany neobešlo bez konfliktu. Poradce Litvinov při té příležitosti ostrou formou sdělil, že nemají být uznávány žádné příkazy ministra Pavla, neboť ten nezasedá ve vládě, a proto jeho příkazy jsou nelegální. Zdůraznil, že je nutno bezpodmínečně poslouchat příkazy náměstka Šalgoviče a plk. Žemly. Za neplatný prohlásil rozkaz ministra, podepsaný za správnost náčelníkem VII. správy, neboť plk. Šebor byl již předchozího dne zbaven funkce. Rovněž mimořádný 14. sjezd KSČ a vysílání legálního čs. rozhlasu prohlásil za nelegální činnost. Na adresu příslušníků rozvědky prohlásil, že každý, kdo nesouhlasí s postupem zemí Varšavské smlouvy, je kontrarevolucionář. Ohlásil, že na nádvoří hlavní budovy rozvědky bude umístěn obrněný vůz s posádkou, a to nejen k ochraně budovy, ale i k udržení vnitřní stability.⁶⁴

Pplk. Štefan Šarik, předseda CÚV KSČ č. 6, svolal 25. srpna 1968 v „Sadové“ zasedání svého výboru, na němž se řešila otázka prozatímního nahrazení vedení Správy kontrarozvědky po internovaném mjr. Formánkovi, odvolaném pplk. Riplovi a nakonec i pplk. Štefanu Hubinovi, který svoji funkci ve vedení centrály opustil dobrovolně. Stranická organizace doporučila pověřit vedením pplk. RSDr. Vítězslava Hlaváčka a jeho zástupcem mjr. Jiřího Táborského.

Krátce poté se o pplk. Hlaváčka začali zajímat představitelé KGB, zejména pplk. Běloturkin. V kanceláři [severního křídla] byli všichni poradci ze správy, řada sovětských

důstojníků a sovětský generál. Byl jsem rozrušen, vzpomínal designovaný náčelník II. správy, a proto jsem požádal s. Nazarova, aby mně překládal do ruštiny. Oznámil jim, že byl plk. Hrubým a náměstkem plk. Majerem, kteří se 23. srpna odpoledne vrátili ze SSSR, pověřen vést Správu kontrarozvědky. Ptali se mně, co chci podniknout. Řekl jsem, že učinit první kroky k rozhýbání aparátu, protože se nic nedělá. Ptali se, koho respektují. Odpověděl jsem, že prezidenta, vládu a vedení strany, a požádal je, aby mně nekladli požadavky, které jsou v rozporu s čs. zákony, protože bych tyto požadavky musel odmítnout. Sovětský generál se zajímal, koho konkrétně respektuje. Dozvěděl se, že přímého nadřízeného náčelníka Hlavní správy Státní bezpečnosti. A teď se mi zeptal, zda je mi známo, že s. Hrubý, jenž byl na rekreaci v Sovětském svazu, jim přislíbil před návratem do Prahy, že bude potlačovat kontrarevoluci.⁶⁵

Podle plk. Kroha se situace v centrálním objektu ministerstva vnitra „Letná“ příliš nezměnila. Uvnitř budovy mezi „ochranou“ značná nervozita. Značně zesílena vnitřní stráž, důvod neznáme. Hlavně obsazen prostor v suterénu, garáže, I. a II. patro. Stráž uvnitř vyzbrojeny i pancéřovkami. [...] K ostatním soudruhům nás nepustí. S nimi máme styk velmi omezený, téměř žádný. Ale jinak jsou v pořádku. Z rozhovoru s kontrarozvědky jsem si vyvodil, že tvrdší opatření a ochrana vůči ostatním soudruhům je také a kromě jiného proto, že jsou to židé.⁶⁶

Již kolem čtvrté hodiny ranní 25. srpna 1968 sovětské vojáky obklíčili objekt zvláštního odboru VII. správy MV v Ruzyni. Asi po čtyřech hodinách vstoupilo do budovy několik důstojníků KGB a provedlo prohlídku. Na základě odhalených protisovětských tiskovin, které se na tomto pracovišti tiskly, bylo osm jeho příslušníků včetně náčelníka oddělení okolo desáté hodiny zatčeno sovětskými čekisty a internováno na letišti v Ruzyni. Propuštění byli až po výsledku ve dvě hodiny v noci následujícího dne.⁶⁷

Pravděpodobně v důsledku zajištění a výpovědi npor. Urbana na „Letné“ byla pozornost KGB následujícího dne zaměřena na meziměstskou ústřednu VII. správy v objektu „Wintrova“ na Praze 6. Krátce po druhé hodině odpoledne, poté co se náčelník VII. správy plk. Šebor přestěhoval na náhradní velitelské pracoviště, sháněli sovětské důstojníci z hlavního vchodu náčelníka I. odboru VII. správy pplk. ing. Miroslava Šulce. Tento hovor bral s. Gulbis a odpověděl, že s. Šulc odejel na nějakou poradu se sovětskými důstojníky a zavěsil. Strážník volal znovu a předal k telefonu mjr. Gvozděva. Ten se dožadoval mluvit se s. Šulcem, Šeborem nebo Sýkorovským. Soudruh Gulbis mu sdělil, že v budově nejsou a že s. Šulc odejel na nějakou poradu s nimi. Mjr. Gvozděv žádal osobně mluvit s jejich zástupci nebo s nějakým jiným od Šebora. Po delším dohadování, že zde žádní náčelníci nejsou, mu bylo řečeno, že někdo dolů přijde, aby počkali. [...] Tam čekal plk. Fedotov, mjr. Gvozděv a 1 kpt. se samopalem.

V reakci na jeho negativní odpovědi uchoopil mjr. Gvozděv, bývalý konzultant na VII. správě MV, náčelníka 3. oddělení mjr. Horského za paži a prohlásil, že s nimi pojedou na Letnou. Toto jednání s nimi u brány trvalo asi 1 minutu a byl jsem v Gazíku. Jeli jsme Wintrovou, Bubenečskou a tř. Obránců míru. Na Letné mě zavedli do 1. poschodí do haly ke kulatému stolu, kde jsme se posadili do kožených křesel a měli ke mně tyto otázky:

Oni – Jste komunista? Já – ano!

- kolik mužů je v budově – nevím,
- je jich hodně? – nevím, nejsme tam sami,
- mají lidé v budově zbraně? – ano,
- když půjdeme do budovy, budou na nás střílet? – nevím, proč by na vás měli střílet?
- krátkému dohadování mezi nimi jsem nerozuměl,
- můžete nám ukázat, kde má s. Šulc kancelář? – ano!

Mjr. Gvozděv dále mjr. Horskému oznámil, že si se souhlasem plk. Padrůňka půjdou prohlédnout celý objekt „Wintrova“. Když jsem vyšel z Letné, tak mi mjr. Gvozděv ze zadu objal za ramena a říkal to ničevo. [...] Při příjezdu k hlavnímu vchodu jsem blíž vchodu viděl stát větší skříňové auto plné důstojníků se samopaly. Plk. Fedotov jim vydal příkazy k rozvinutí a ke vniknutí do budovy. Viděl jsem nabíjení zbraní a snahu o bojové chování všech 20 důstojníků. Mě žádal mjr. Gvozděv, abych mu ukázal, kde má kancelář s. Šulc [...] 14.30 hod. Po celém poschodí stáli ozbrojení důstojníci a plk. Fedotov s mjr. Gvozděvem procházeli jednu kancelář po druhé. [...] Po odebrání zbraní se ptali, co tu děláme, že je neděle a posílali všechny naše příslušníky domů a že zítra mohou přijít do práce.⁶⁸

Příslušníci meziměstské ústředny VII. správy MV mezitím pozorovali, jak jejich kolegové z jiných pracovišť i VI. správy MV opouštějí budovu. Vstupní dveře do ústředny byly zavřeny, okna všechna rovněž. Asi okolo 16.00 hodiny se ozvalo tlučení na dveře z chodby. Neotevřeli jsme. [...] Asi v 16.15 se ozvalo podruhé tlučení na vstupní dveře do ústředny. Opět jsme neotevřeli. [...] Zachovávali jsme všichni maximální klid v naději, že ústřednu neobjeví. Nestalo se tak, protože obcházeli po dvoře a nahlíželi do oken. [...] Asi za pět minut nato, asi kolem 16.30 hodin, se ozvalo velmi silné bušení do vstupních dveří s pokusy o násilné vyrazení. [...] Do místnosti mzm [meziměstská] ústředny vstoupilo asi 10–15 důstojníků s vojáky. [...] Nejprve žádali od nás zbraně. [...] Pak se nás jejich velitel vyptával (vedl je mjr. Gvozděv), kdo je naším velitelem, kde jsou soudruzi Šebor, Sýkorovský a Šulc, co je to Černín a kam máme spojení. Ani na jednu otázku jim nebylo odpovězeno nikým z přítomných. Nikdo z pracovníků neznal s. Šebora, Sýkorovského a Šulce, nikdo nevěděl kde jsou, nikdo nevěděl, co to Černín vůbec je. [...] Poté nám Gvozděv dával příkaz, že máme tlf [telefonní] a dps [dálnopisnou] ústřednu vypnout. [...] Poté nás vykárali z ústředny, abychom šli domů.⁶⁹

Obsazení objektu se dotklo i pracovišť VI. správy MV. Sovětské vojáky příslušníky Státní bezpečnosti odzbrojili a donutili opustit budovu. V noci z 25. 8. na 26. 8. 1968 provedla přítomná sovětská vojska prohlídky řady místností v objektu VU [Výzkumný ústav] MV Wintrovka, přičemž byly hledány zbraně, násilím zotvírány místnosti, skříňe, zásuvky atd.⁷⁰

Večer 25. srpna 1968 zjišťovali důstojníci kontrarozvědky KGB na „Letné“, kde se nacházejí sklady zbraní a munice s tím, že je musí vzít v ochranu, aby nebyly zneužity kontrarevolucionáři. Plk. Kroh, ač náčelník mobilizačního odboru, odmítl v této oblasti spolupracovat. Stroze jsem odpověděl, že takovéto otázky mi může klást pouze můj představený a tím je 1. náměstek MV. Apelovali na mou komunistickou čest a abych si plně uvědomil odpovědnost jestliže se v tomto směru něco stane. Trval jsem na svém, což jim

očividně nebylo vhod. Zároveň popsal jejich směšné a neobjektivní argumenty: *Za přímé kontrarevolucionáře označují Císaře, Goldstückera, Kriegla a Pavla. Dubček je u nich člověk, který je povolný kontrarevolučním tendencím. Proto mu také naše strana po všech upozorněních ze strany 5 bratrských stran a návrzích, které na sebe vzala na jednání v Košicích a Bratislavě, místo aby nebezpečným tendencím čelila, těmto stále ustupovala. Vážně se pozastavovali nad kontrarevolučními tendencemi v ČSSR, jak to že byl Pavel ustanoven do tak vážné funkce.⁷¹ Zanedlouho prý uveřejní celému národu fakta o tom, kdo Pavel je a uvedli, že je to především on, kdo na svých bedrech má krev nevinných lidí.⁷² Nemá prý morální právo jiného obviňovat z nezákonností a dokonce z vnitřní z těchto důvodů propouštět... Za využití argumentů ze sovětského tisku a televize měli silně působit i na I. náměstka ministra plk. Padrůňka. Velmi jsou znepokojeni nad tím, že orgány státní bezpečnosti zradily věc socialismu a jsou pro Dubčeka. Jejich představy od samého začátku byly jiné v tomto směru. Na těchto orgánech NKVD je patrna značná nervozita a nejistota. Svým chováním prozrazují, že jim něco nevyšlo podle jejich představ.⁷³*

Půl hodiny po půlnoci byli plk. Padrůňek, pplk. Hošek, mjr. Jankrle, mjr. Formánek i mjr. Pešek probuzeni a po kratší kontroverzi převezeni v doprovodu silné stráže obrněným transportérem na letiště Ruzyně a odtud letecky dopraveni do Drážďan.⁷⁴

Asi patnáct minut před pátou hodinou ranní 26. srpna 1968 zachytila stálá služba Správy vyšetřování Státní bezpečnosti pohyb sovětských vojáků po nádvoří věznice Ruzyně. Ihned bylo o obsazení budovy telefonicky vyrozuměno vedení i dostupní příslušníci správy. Po půl šesté vstoupili do místnosti staršího vyšetřovatele 1. odboru mjr. JUDr. Josefa Vavříka dva sovětští důstojníci v hodnosti podplukovníků a překladatel v hodnosti majora. *Po zodpovězení dotazů, co v budově stálá služba dělá, v jakém je počtu a kolik se na pracovišti nachází celkem orgánů, byly vyžádány klíče od kanceláří. Poté se příslušníci stálé služby museli zúčastnit prohlídky kanceláří. Zájem jednoho z důstojníků byl projeven o tiskoviny, nacházející se volně v kanceláři, avšak ani ty nebyly důkladně prohlíženy. [...] Při prohlídce kanceláří nebyly otevírány trezory, nebylo nic poškozeno a akce skončila asi v 7.00 hod. Sověti rozhodli o odchodu příslušníků správy z objektu, což pplk. Kubíkovi po konzultaci s náčelníkem správy nezbylo než akceptovat.⁷⁵*

V dopoledních hodinách 26. srpna 1968 proběhlo v budově Hlavní správy Státní bezpečnosti „Sadová“ jednání zastupujícího náčelníka II. správy pplk. Hlaváčka s příslušníky KGB. Představitelé sovětské bezpečnosti ho informovali, že uzavírají budovu, příslušníci HS-StB nesmějí opustit objekt ani používat služební vozidla. *Náčelník II. správy se kategoricky při tomto jednání postavil za ostatní orgány, odmítl plnit jakékoliv rozkazy okupantů a požádal o odstranění všech překážek, které narušují činnosti centrálního aparátu StB. Aktuální situace na centrále byla čs. vládě prezentována jako značně nepřehledná. Je to způsobeno na jedné straně přítomností pracovníků NKVD, kteří některé akce přímo řídí, ale i existenčními obavami některých pracovníků StB.⁷⁶*

Ani na centrále rozvědky nemohl být zatím plně realizován rozkaz ministra vnitra, kterým se rušila i protizákonná opatření plk. Šalgoviče. Hrozilo totiž nebezpečí, že v případě návratu pplk. Čecha – „Čady“ anebo jeho zástupce pplk. Jana Paclíka – „Nováka“ by mohlo dojít k jejich zatčení a totálnímu obsazení budov rozvědky okupač-

ními vojsky.⁷⁷ Během dalšího jednání si plk. Litvinov zavolal zástupce CÚV KSČ a za přítomnosti plk. Žlábků – „Žemly“ strohým způsobem odsoudil skutečnost, že stranické orgány na rozvědky jednájí o rezoluci, podporující protiokupační stanovisko HV KSČ při MV. Litvinov zdůraznil, že nadále neuznává tzv. legální představitele a žádá, aby byl zajištěn na rozvědky klid a stabilita. *Nebude-li toho dosaženo, je rozhodnut „postavit za to odpovědné činitele ke zdi“.⁷⁸*

Sovětský ústup

Dne 26. srpna 1968 umožnily sovětské útvary a bezpečnostní složky vstup příslušníkům Správy operativní techniky MV do objektu „Wintrova“. Koordinační štáb VI. správy MV vyslal své zástupce k jednání s velitelem sovětských jednotek v budově. Podařilo se docílit vyklizení všech místností, snížení počtu vojáků pouze na stráž na chodbách a u vchodů. V noci již sovětské velení objektu přistoupilo na obnovení zesílené stálé služby příslušníků Státní bezpečnosti. *Pracovníci VI. správy MV zapečetili proto většinu kanceláří tak, aby nedošlo k nekontrolovanému vniknutí.⁷⁹*

Ve tři čtvrtě na jedenáct dopoledne ještě sovětské složky obsadily radiostanici v budově „Thákurova“. Již za hodinu a půl však byla VII. správa MV schopna obnovit radio-spojení se všemi krajskými správami SNB z náhradních pracovišť.

Od ranních hodin 27. srpna 1968 se vedení správy snažilo získat zpět pod kontrolu veškeré objekty (vysílací střediska Poděbrady, Rimavská Sobota, Litomyšl a další), které okupovala Sovětská armáda anebo bezpečnost. V půl sedmé byl vyklizen objekt „Wintrova“, v osm hodin prostory radiostanice. Po celý den se jednalo o uvolnění ústředny vládního spojení, sovětská strana zprvu nechtěla přistoupit na úplný odchod, pouze souhlasila, aby v ní zároveň pracovali čs. příslušníci. O půl druhé odpoledne gen. Brusnicin odsouhlasil odchod sovětského personálu za předpokladu, že VII. správa MV bude uskutečňovat spojení účastníkům v plném rozsahu stanoveném vzájemnými dohodami platnými do 20. srpna. V pět hodin odpoledne plk. Majer tlumočil náčelníkovi správy rozhodnutí ministra Pavla o převzetí ústředny za navržených podmínek.⁸⁰

Večer 27. srpna 1968 přivedl plk. Nazarov do vedení Správy sledování HS-StB dva sovětské představitele. Prvního, v důstojnické uniformě hrdiny SSSR, představil jako plk. Prudnikova, zástupce VII. správy KGB z Moskvy. Druhý byl v civilním oděvu, ovládal český jazyk a vystupoval jako překladatel. *Při rozhovoru se odvolávali na platné smlouvy o výměně zkušeností mezi IV. správou HS-SB a správou sledování v Moskvě. Poukazovali na to, že v současné době je třeba intenzivně pracovat proti zahraničním rozvědkám USA, Anglie, Francie a Kanady, které soustavně pracují proti socialistickým státům. Plk. Prudnikov zejména zdůrazňoval nutnost pracovat proti USA rozvědky, je- jím kádrovým rozvědkám, o kterých mají poznatky, že verbují čs. státní občany ke spolupráci. Zdůraznil, že v této oblasti práce je nutná výměna zkušeností. Rozhovor probíhal ve všeobecné rovině, plk. Prudnikov se mj. dotazoval na poznatky o reakcích na rozhlasový projev prezidenta republiky Ludvíka Svobody a zveřejněné komuniké z jednání v Moskvě.*

S ohledem na nepřítomnost náčelníka IV. správy HS-StB plk. Demjana opětovali návštěvu 28. srpna 1968 v deset hodin. *Téma rozhovoru bylo stejného charakteru jako předešlého dne.* Mimo toho plk. Prudnikov, tentokrát již v civilním oděvu, požádal o pomoc při ubytování, a to buď přímo na správě, anebo v některém z pražských hotelů. *Soudruzi byli informováni, že na součásti nemáme vhodné ubytování a o jejich prosbu v pomoci ubytování v hotelu, že se budeme informovat na možnosti, neb tato problematika nám nenáleží.*⁸¹

Dne 28. srpna 1968 protestovala VII. správa MV proti obsazení výrobních pracovišť šifrové služby v Praze-Ruzyni. Také obnova linkového mezinárodního a vnitrostátního spojení byla závislá na obnovení provozu v objektu „P“ dálkových spojů, a proto plk. Šebor požádal gen. Brusnicina, aby zajistil odchod sovětských vojáků z objektu a naopak umožnil vstup čs. technikům. Tato žádost byla opakována v devět hodin ráno 29. srpna 1968. V půl jedné sdělil gen. Brusnicin, že objekt „P“ bude v odpoledních hodinách zpřístupněn pracovníkům Ústřední správy spojů a příslušníkům ministerstva vnitra. Identicky byl osloven gen. Kotov, aby pomohl uvolnit objekt zvláštního odboru v Ruzyni. *Vzkazoval, že objekt bude během odpoledne uvolňován.*⁸²

V souhrnné zprávě o činnosti ministerstva vnitra a jeho výkonného aparátu za období od 20. do 28. srpna 1968 byly formulovány některé závěry o dlouhodobých přípravách obsazení území ČSSR. *Je mimo jakoukoliv pochybnost, že hlavními strůjci opatření, směřujících k úspěšnému zajištění obsazení území republiky a ovládnutí politických a správních center v hlavním městě Praze, byli sovětsští poradci, jmenovitě generál Kotov a plukovník Nazarov. [...] Podle písemných materiálů, které má MV k dispozici, bylo obsazení vojsky Varšavské smlouvy připravováno několik týdnů. O tom svědčí tyto skutečnosti:*

- několik týdnů před okupací byla v ČSSR legálně i nelegálně skupina některých vedoucích pracovníků, zejména sovětské a východoněmecké rozvědky,
- některými bývalými vedoucími funkcionáři MV, kteří byli zproštěni výkonu služby byl udržován pravidelný kontakt se sovětskými poradci a sovětským velvyslanectvím,
- pod rouškou turistů byl do ČSSR přesunut celý štáb pracovníků sovětské kontrarozvědky,
- několik dnů před okupací přijeli do ČSSR další pracovníci bezpečnostní služby, mezi nimi poradci, kteří dříve působili v ČSSR; všichni přijeli jako turisté.⁸³

Předchozí představitel III. správy KGB plk. Charitonov se v době okupace nacházel již delší dobu mimo území ČSSR. Dne 31. srpna 1968 byl nahrazen plk. Ťuchťajevem, se kterým však zatím vedení III. správy HS-StB – mimo jednání spojené s jeho nástupem – neudržovalo žádný kontakt. Správa vojenské kontrarozvědky navíc konstatovala: *Určité komplikace však v průběhu událostí vznikaly a vznikají v ojedinělých případech u některých podřízených složek VKR při navazování kontaktů příslušníky vojenské kontrarozvědky cizích armád. Příčinou je zpravidla jejich nejednotný přístup a uplatňování různých požadavků na informace, dotýkající se obsahu operativní situace, morálně politického stavu vojsk ČSLA, případů zběhnutí, krádeží zbraní apod., které v těchto jednotlivých případech je možné kvalifikovat jako zasahování do vnitřních záležitostí VKR.*⁸⁴

Dne 4. září 1968 vedení Správy rozvědky MV písemně zpracovalo přehled problémů, které rozvědnému aparátu působila přítomnost okupačních vojsk a orgánů KGB, mezi nimi zejména obavy vyplývající z trvající internace plk. Padrůňka i dalších funkcionářů ministerstva vnitra a „černé listiny 27 pracovníků“. *V případě, že tato situace bude trvat dále u řady lidí se potvrzuje domněnka, že mohou pokračovat represe proti dalším čestným pracovníkům angažovaným v polednovém vývoji.*

Značná nedůvěra byla vyslovena třem styčným pracovníkům KGB na rozvědce, kteří plně využívají svých informačních možností a zřejmě od svých pramenů přispěli k velmi jednostrannému informování sovětských představitelů o situaci v ČSSR i v aparátě bezpečnosti. [...] *Velmi nejasná situace vznikla kolem přítomnosti dalších pracovníků KGB, kteří dříve (v 50. a 60. letech) působili jako poradci v aparátě rozvědky a kteří jsou nyní v ČSSR, vyvíjejí činnost mimo legální čs. instituce, nemají s aparátem rozvědky oficiální styk. Tuto situaci je třeba normalizovat. V této situaci je třeba vysvětlit i dohady o vybavenosti těchto pracovníků čs. průkazy (Stb) a vyřešit jejich styk s čs. orgány.*

Přesto I. správa MV konstatovala, že *může okamžitě normalizovat pracovní vztahy se 3 člennou skupinou oficiálních styčných důstojníků, je schopná naplňovat existující dohody se sovětskou rozvědkou z předchozích let. Stejný pracovní vztah je možno dodržet i na rezidenturách v zahraničí pokud takový styk po oboustranné dohodě existuje pro koordinaci přesně specifikovaných otázek.*⁸⁵

Obdobně uváděla Správa kontrarozvědky HS-StB, že normalizaci řádného chodu služby, pokud se týká centrály, ztěžovaly obsazení budovy MV Thákurova ul., přítomnost orgánů sovětské KGB v tomto objektu, internace příslušníků HS-StB s. Jankerleho, Formánka a Peška. Zároveň pplk. Hlaváček požadoval stanovit v rámci platných mezinárodních dohod a vzájemné koordinace kontrarozvědek zásady vzájemné koordinace a součinnosti.⁸⁶

Příslušníci Studijního ústavu MV při zpracování podkladů pro jednání nového vedení ministerstva vnitra s prezidentem republiky zopakovali: *Z dostupných poznatků vyplývá, že část vedoucích pracovníků StB v Praze se podílela na obsazení ČSSR cizími vojsky. Ve spolupráci s bývalými vedoucími pracovníky StB (býv. náměstek ministra vnitra Jaroslav KLÍMA, býv. náčelník čs. rozvědky Josef HOUSKA) a za řízení sovětských poradců připravili před 21. 8. 1968 plány na ovládnutí letiště Ruzyň, obsazení a blokování politických, správních a telekomunikačních center v Praze a internování vedoucích stranických a státních představitelů. K zajištění těchto akcí zneužili část výkonných orgánů StB, kteří jednali v domněni, že zajišťují pokyny presidenta republiky a I. tajemníka ÚV-KSČ. V pozadí veškerých příprav a řízení stáli v centrále StB sovětsští poradci, zejména hlavní poradce pro MV KOTOV, vedoucí poradce pro čs. rozvědku LITVINOV, vedoucí poradce pro čs. kontrarozvědku NAZAROV, a to v úzké spolupráci s dalšími představiteli KGB z Moskvy, kteří přijeli do ČSSR před 21. 8. 1968 jako turisté.*

V podkladech byli tvrdě kritizováni styční pracovníci KGB při ministerstvu vnitra: *Jeich činnost a angažovanost při níž překročili pravomoc a platné dohody o spolupráci, vyvolala silné pocity nedůvěry k jejich osobám ze strany příslušníků MV, čímž je vážně ohrožena další aktivní spolupráce. Je tomu tak zvláště v případě aktivní činnosti styčného důstojníka KGB LITVINOVA na čs. rozvědce, který vyhrožoval služebním*

a stranickým funkcionářům fyzickou likvidací, na čs. kontrarozvědce pak v případě styčných důstojníků NAZAROVA, BĚLOTURKINA a MUCHINA, kteří zneužili příslušníků k akcím proti legální vládě a představitelům ÚV-KSČ. Za velmi nejasnou, komplikovanou a nekontrolovatelnou byla označena situace v důsledku přítomnosti velkého počtu příslušníků KGB v ČSSR, kteří vyvíjeli činnost mimo legální čs. instituce a neměli s orgány ministerstva vnitřní zádný oficiální styk.⁸⁷ V Praze je několik vedoucích funkcionářů KGB jako například náčelník správy vyšetřování, sledování a kontrarozvědčné správy.

Konkrétně bylo uvedeno, že v centrální budově ministerstva vnitřní „Letná“ se nachází pět neakreditovaných důstojníků KGB, v budově Hlavní správy Státní bezpečnosti Dejvice větší, přesně neznámý počet důstojníků KGB včetně vnitřní ostrahy a identická situace panovala i na správě Státní bezpečnosti Praha v Bartolomějské ulici: Jejich přítomnost i činnost má negativní dopady na příslušníky StB a na veřejnosti vytváří ovzduší nedůvěry vůči čs. orgánům. Vzpor přítomnosti orgánů KGB, není oficiálně zajištěna nutná koordinace činnosti čs. a sovětských orgánů, není přehled o akcích, záměrech a směrnicích orgánů KGB. Obdobně neorganizovaná činnost se projevuje i u vojenských kontrarozvědčných orgánů cizích států. V neposlední řadě byla zmíněna skutečnost, že skupina funkcionářů resortu v čele s I. náměstkem ministra vnitřní neustále nezákonně internována.⁸⁸

V závěru zpracovatelé navrhli v zájmu upevnění veřejného pořádku a klidu okruh problémů doporučených k jednání s představiteli okupační moci. Především mělo být sovětské straně „nabídnuto“ neprodlené obnovení plnění úkolů vyplývajících ze spolupráce mezi čs. a sovětskými kontrarozvědčnými orgány v souladu s dohodou z roku 1962:⁸⁹ V zájmu normalizování činnosti rozvědky a kontrarozvědky požádat, aby

- bylo zahájeno jednání mezi vedením ministerstva vnitřní a představiteli KGB o urychleném a komplexním předání všech poznatků, které dokumentují či nasvědčují organizované nepřátelské kontrarevoluční činnosti, a to jak v období před zásahem vojsk, tak i v současné době;⁹⁰
- neakreditovaní pracovníci KGB již dále nezasahovali do záležitostí vnitřní bezpečnosti ČSSR a z ČSSR odešli;
- byla zcela zrušena ostraha budov MV cizími vojsky a to jak vnější, tak zejména vnitřní;
- byl zrušen zákaz radiovysílání a tím umožněna normální činnost čs. radiokontra-rozvědky.

S ohledem na potřebu odstranit určitou psychózu mezi příslušníky se mělo také jednat o urychleném propuštění internovaných funkcionářů ministerstva vnitřní.⁹¹

Začátek normalizace

Z rozhodnutí nového ministra vnitřní ČSSR Jana Pelnáře, tlumočeného I. náměstkem plk. Majerem, navázala Hlavní správa Státní bezpečnosti dne 7. září 1968 spojení se zástupci kontrarozvědky KGB při sovětském vojenském velení v ČSSR. Styčným důstojníkem za KGB byl stanoven plk. Buldakov, za HS-StB náčelník vnitřního odboru pplk. Antonín Janovec (od 23. září 1968 pak zástupce náčelníka HS-StB pplk. Kubík).

Účelem spojení je řešit případné konfliktní situace v kontrarozvědčné problematice ve vztahu k přítomným sovětským vojskům. Schůzky jsou poměrně časté, zpravidla z iniciativy sovětské strany. Do konce měsíce jich proběhlo devět.

Na první schůzce formuloval plk. Buldakov sovětskou představu o součinnosti následovně: Vyměňovat si poznatky o existenci nelegálních vysílacích stanic na území republiky, o výskytu ilegálních protistátních tiskovin všeho druhu, o extrémních skupinách, které vyvíjí činnost proti ČSSR, přítomným sovětským vojskům a závěrům Moskevských dohod, o nelegálních držitelích střelných zbraní, trhavin, munice atp., o činnosti nepřátelských rozvědek, akreditovaných diplomatů, vizových cizinců, žurnalistů, dopisovatelů západních agentur ve vztahu ke zde přítomným vojskům, o nepřátelské agentuře především po linii USA a NSR, o situaci na hraničních přechodech hlavně ve vztahu k útekům čs. občanů do zahraničí a pronikání cizí agentury přes tyto přechody k nám do republiky.

Styčný důstojník KGB projevil zájem o veškeré poznatky vztahující se k nepřátelské činnosti čs. občanů, která narušuje plnění Moskevských dohod. Recipročně slíbil předávat všechny poznatky stejného charakteru, které budou jejich složkám k dispozici. Prohlásil, že jeho prostřednictvím může HS-StB žádat o pomoc při řešení problémů jdoucích i nad rámec zmíněných kontrarozvědčných informací. Za žádoucí považoval vzájemné předávání písemných podkladů.⁹²

Přestože se vedení Hlavní správy Státní bezpečnosti ještě nějaký čas snažilo zachovat zdání samostatné složky, která koná výhradně ve prospěch ČSSR, orgány sovětského KGB dosáhly svého. Postupně se dařilo otupovat protisovětský osten, Státní bezpečnost se zaměřila na sledování, rozpracování a posléze i vyšetřování ideových nepřátel a ještě výsledky své práce předávala KGB. Nicméně normalizace bezpečnostního aparátu byla ukončena a spolupráce v plné šíři obnovena až po očištění ministerstva vnitřní a Státní bezpečnosti od těch příslušníků, kteří se společně s občany Československa postavili proti svým soudruhům ve zbraní.

■ ■ ■ Poznámky

- 1 ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vasili: *The Sword and the Shield. The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. Basic Books, New York 1999, s. 252. Včlenění 11. odboru KGB do I. HS KGB bylo realizováno někdy před 21. 8. 1968. Genmjr. V. P. Burdin (nar. 6. 11. 1922) se v letech 1982–1989 stal vedoucím zastoupení KGB při MV ČSSR. KOLPAKIDI, A. I. – PROCHOROV, D. P.: *Vsjo o vněšněj rozvedke*. Izdatelstvo Olymp, Moskva 2002, s. 518.
- 2 ZDANOVIČ, A. A. a kol.: *Čechoslovackije sobytija 1968 goda glazami KGB i MVD SSSR. Sbornik dokumentov. Obščestvo izučeniija istorii otěčestvennyh specslužb*, Moskva 2010, s. 81–82.
- 3 ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *Mitrochinův archiv. Neznámé špionážní operace KGB*. Academia, Praha 2001, s. 264.
- 4 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara. Státní bezpečnost v Praze a srpen 1968*. Svět křidel, Cheb 2010, s. 83–85.
- 5 K tomu srov. požadavek mjr. Slavoje Frouze – „Farkače“, tlumočený KGB do Moskvy. In: ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *Mitrochinův archiv*, s. 268.
- 6 Ve zprávě se dále tvrdilo, že k 1. 8. 1968 u MV ČSSR působí celkem 7 sovětských styčných důstojníků, kteří v Praze užívali 4 vily a 2 byty s příslušenstvím. *K udržování obytných prostorů poskytuje jim min. vnitřní 3 topiče a 4 uklízečky, hradí náklady za elektřinu, plyn, vodu, palivo, nájem služby a údržbu a kromě toho mají k plné dispozici 5 řidičů ze stavu příslušníků SNB a 8 osobních vozidel. Celkové náklady na sovětské konzultanty činí ročně více než 400 tisíc Kčs.* KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitřní a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968). Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, díl 7. ÚSD AV ČR – Doplněk*, Brno 1996, s. 213–214. Podle dohody mezi MV ČSSR a KGB při RM SSSR z 2. 7. 1962 se skupina představitelů KGB měla skládat z vedoucího, dvou zástupců (pro rozvědku a kontrarozvědku), 7 operativních pracovníků a nezbytného počtu technických pracovníků. SIVOŠ, Jerguš – ŽÁČEK, Pavel: *Spolupráce KGB ZSSR a ministerstva vnitra ČSSR na nejvyšší úrovni. Edícia dohod o vzájemnej čs.-sovietskej štátobezpečnostnej účinnosti, 1958–1989. Paměť a dějiny*, 2009, roč. 3, č. 2, s. 85.
- 7 Srov. ALIDIN, V. I.: *Gosudarstvennaja bezopasnost' i vremja*. Izdatelstvo Izografus, Moskva 2001, s. 199.
- 8 Tato skupina prý měla do ČSSR odletět již 17. 8. 1968. ZDANOVIČ, A. A. a kol.: *Čechoslovackije sobytija 1968 goda glazami KGB i MVD SSSR*, s. 81. Podle čs. pramenů však alespoň její část přijela do ČSSR jako turisté až 20. 8. 1968 v 16–18 plně obsazených autech zn. Volha. *Dne 21. 8. 1968 řídili tito pracovníci ze zastupitelského úřadu ve spolupráci s dosavadními poradci Muchinem a Běloturkinem akce proti ÚV KSČ, Ústřední správě spojů, rozhlasu a televizi, a zneužili přitom i pracovníky HS StB. Někteří pracovníci KGB, kteří se nacházejí v Praze působili již dříve na území ČSSR jako poradci MV (Molčanov, bývalý poradce na rozvědce).* KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitřní a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 237.
- 9 VORONCOV, S. A.: *Specslužby Rossii. Učebnik*. Feniks, Rostov na Donu 2008, s. 384–385; JAKOVLEV, A. N. (ed.): *Ljubjanka. Organ VČK-OGPU-NKVD-NKGB-MB-MVD-KGB, 1917–1991*. Spravočnik, Moskva 2003.
- 10 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 85–86.
- 11 Ministr M. Dzúr po telefonátu s velitelem Spojených ozbrojených sil VS maršálem A. A. Grečkem a generálním tajemníkem ÚV KSSS L. I. Brežněvem přislíbil, že ČSLA nebude klást odpor. BENČÍK, Antonín: *Operace „Dunaj“. Vojáci a Pražské jaro 1968. Studie a dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 113–114; BENČÍK, Antonín – NAVRÁTIL, Jaromír – PAULÍK, Jan: *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970. Vojenská varianta řešení čs. krize (1967–1968). Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, díl 6, svazek 1. ÚSD AV ČR – Doplněk*, Brno 1996, s. 264; PAUER, Jan: *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy. Pozadí, plánování, provedení*. Argo, Praha 2004, s. 190–191.
- 12 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 235.
- 13 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitřní a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 256.
- 14 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 235.
- 15 APP (Approach Control Center) – přibližovací stanoviště.
- 16 *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), fond (dále jen f.) Inspekce ministra vnitřní (dále jen IMV), 01-1/32, Zpráva o průběhu událostí u LO MV spojených s obsazením ČSSR, Letecký oddíl MV, plk. M. Eliáš, 29. 8. 1968, čj. H 005/LO-01-68.
- 17 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 102, 107, 113.
- 18 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitřní a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 236.
- 19 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 92.
- 20 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitřní a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 256.
- 21 ŠIMON, Bohumil: *Klobouk od Brežněva*. Periskop, Praha 1997, s. 117; MLYNÁŘ, Zdeněk: *Mráz přichází z Kremle*. Mladá fronta, Praha 1990, s. 203–204.
- 22 DUBČEK, Alexander: *Naděje umírá poslední. Vlastní životopis Alexandra Dubčeka*. Nakladatelství Svoboda – Libertas, Praha 1993, s. 194.
- 23 MLYNÁŘ, Zdeněk: *Mráz přichází z Kremle*, s. 204; PETR, Ondřej: *Mluví Josef Smrkovský. Listy*, 1975, č. 2 (zvláštní vydání), s. 17.
- 24 HOLÁ, Věra – BÁRTA, Drahomír: *Sbírka svědectví z let 1968–69 v Československu. Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970 (KV ČSFR)*, 15. 3. 1990, s. 609.
- 25 MLYNÁŘ, Zdeněk: *Mráz přichází z Kremle*, s. 204.
- 26 PETR, Ondřej: *Mluví Josef Smrkovský*, s. 17.
- 27 Náčelník štábu 20. gardové armády genpor. Sergej Ivanovič Razijevskij označil sovětské velvyslance těchto dnů za cikánský tábor: *V prvním i druhém poschodí tak asi tři sta lidí, převážně čekistů. Jedí i spí na podlaze. Velí jim poručík KGB Sanava. ŠINKARJOV, Leonid: Všecko jsem skoro zapomněl... Pokus o psychologickou skicu událostí v Československu 1968*. Akropolis, Praha 2009, s. 184.
- 28 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 154–156.
- 29 *Sedm pražských dnů. 21.–27. srpna 1968. Dokumentace*. Svoboda, Praha 1990, s. 70.
- 30 Není vyloučeno, že šlo o bývalého poradce při I. správě MV mjr. Borise Ja. Nalivajka. Tamtéž.
- 31 *Ústav pro soudobé dějiny*, v.v.i. (dále jen ÚSD), sbírka Komise vlády (dále jen KV) ČSFR, A 511, dok. č. 1.
- 32 HOLÁ, Věra – BÁRTA, Drahomír: *Sbírka svědectví z let 1968–69 v Československu*, s. 610.
- 33 ÚSD, sbírka KV ČSFR, A 511, dok. č. 1.
- 34 MARGELOV, Aleksandr – MARGELOV, Vasilij: *Děsantnik No. 1 general armii Margelov*. OLTAA-PRESS Obrazovanie, Moskva 2003, s. 413. Podle plk. Eliáše reprezentant Aeroflotu Makarov požádal telefonicky o doplnění paliva u sovětského vládního letounu Tu-134 již v ranních hodinách 21. 8. 1968; důvěrně mu přitom oznámil, že s letounem by snad měli odletět i naši straničtí, vládní a státní činitelé. ABS, f. IMV, 01-1/32, Zpráva o průběhu událostí u LO MV spojených s obsazením ČSSR, Letecký oddíl MV, plk. M. Eliáš, 29. 8. 1968, čj. H 005/LO-01-68.
- 35 K odvozu J. Smrkovského srov. verzi genpor. S. I. Razijevského, který se této akce měl účastnit s velitelem zvláštního oddělení plk. Dologovem. ŠINKARJOV, Leonid: *Všecko jsem skoro zapomněl...*, s. 185.
- 36 PETR, Ondřej: *Mluví Josef Smrkovský*, s. 17–18.
- 37 HOLÁ, Věra – BÁRTA, Drahomír: *Sbírka svědectví z let 1968–69 v Československu*, s. 609.
- 38 ÚSD, sbírka KV ČSFR, A 511, dok. č. 1.
- 39 ŠIMON, Bohumil: *Klobouk od Brežněva*, s. 118.

- 40 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 163–164.
- 41 ŽÁČEK, Pavel: Motáky plukovníka Kroha. Svědectví náčelníka objektu „Letná“ o průběhu okupace. *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 3, s. 63.
- 42 ABS, f. IMV, 01-15, Informace o situaci na sekretariátu bývalého náměstka ministra vnitra ŠALGOVIČE dne 21. 8. 1968 ve večerních hodinách.
- 43 ŽÁČEK, Pavel: *Motáky plukovníka Kroha*, s. 63.
- 44 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 164.
- 45 ABS, f. IMV, 01-15, Informace o situaci na sekretariátu bývalého náměstka ministra vnitra ŠALGOVIČE dne 21. 8. 1968 ve večerních hodinách.
- 46 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 164–165.
- 47 ABS, f. IMV, 01-15, Informace o situaci na sekretariátu bývalého náměstka ministra vnitra ŠALGOVIČE dne 21. 8. 1968 ve večerních hodinách.
- 48 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 250; ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 167–168.
- 49 Již v 10.45 hod. 21. 8. 1968 plk. O. Šebor informoval I. náměstka ministra vnitra plk. S. Padrůňka o situaci, včetně pokynů plk. Šalgoviče. *Soudruh Padrůňek mně potvrdil, že Šalgovič není oprávněn podobné rozkazy vydávat. Sděлил mně také závěry ministra vnitra s. Pavla, že je třeba plnit dosud platné rozkazy, předpisy a zákony. Potvrdil současně mé rozhodnutí o omezení mezinárodního spojení do států jež vyslaly okupační vojska...* KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 265.
- 50 Tamtéž, s. 266.
- 51 Tamtéž, s. 250.
- 52 Mjr. V. Pešek posléze uvedl: 23. 8. 1968 v 03,30 hodin jsem byl ve své kanceláři v objektu II. správy zajištěn sovětskými orgány KGB a odvezen do budovy MV na Letné. Zde jsem byl v izolaci 3 dny a odtud dopraven sov. orgány do Drážďan, kde jsem byl 12 dnů. ABS, f. IMV, 02-2/1, Opis odpovědi pro komisi ministra vnitra, 24. 10. 1969.
- 53 ŽÁČEK, Pavel: *Motáky plukovníka Kroha*, s. 65.
- 54 Tamtéž, s. 66–67.
- 55 ABS, f. IMV, 01-1/32, Zpráva o průběhu událostí spojených s obsazením ČSSSR, III. správa HS-StB, genmjr. Ing. J. Stavinoha, 28. 8. 1968, čj. 038/01-68.
- 56 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 253–254.
- 57 ABS, f. IMV, 01-4, Vysvětlení pro komisi Byra ÚV-KSČ, plk. JUDr. Josef Hrubý, 26. 3. 1970.
- 58 FELCMAN, Ondřej a kol.: *Vláda a prezident. Období pražského jara (prosinec 1967 – srpen 1968). Prameny k dějinám československé krize 1967–1970, díl 8, svazek 1. ÚSD AV ČR – Doplněk*, Praha – Brno 2000, s. 367.
- 59 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 229.
- 60 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 194–196.
- 61 ŽÁČEK, Pavel: *Motáky plukovníka Kroha*, s. 71.
- 62 Tamtéž, s. 72–73.
- 63 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 248.
- 64 ABS, f. IMV, 01-1/32, Zpráva o činnosti ministerstva vnitra a jeho výkonného aparátu za období od 20.–28. 8. 1968, čj. SU-008/01-68.
- 65 ŽÁČEK, Pavel: Činnost Hlavní správy Státní bezpečnosti ve dnech 20.–26. 8. 1968. In: *Bezpečnostní aparát, propaganda a pražské jaro. Sborník k mezinárodní konferenci pořádané v Praze ve dnech 7.–9. září 2008. ÚSTR, Praha 2009*, s. 132–133.
- 66 ŽÁČEK, Pavel: *Motáky plukovníka Kroha*, s. 73.
- 67 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 204.
- 68 ŽÁČEK, Pavel: *Motáky plukovníka Kroha*, s. 75.
- 69 Tamtéž, s. 67.
- 70 ABS, f. IMV, 01-3/09, Zpráva o průběhu událostí spojených s obsazením u VI. správy MV, pplk. Ing. V. Cirus, 28. 8. 1968, čj. OT-0095/01-1968.
- 71 K tomu srov. ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *Mitrochinův archiv*, s. 265–266.
- 72 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 89.
- 73 ŽÁČEK, Pavel: *Motáky plukovníka Kroha*, s. 74.
- 74 Tamtéž, s. 77.
- 75 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 254.
- 76 Tamtéž, s. 237.
- 77 Tamtéž, s. 236.
- 78 ABS, f. IMV, 01-1/32, Zpráva o činnosti ministerstva vnitra a jeho výkonného aparátu za období od 20.–28. 8. 1968, čj. SU-008/01-68.
- 79 ABS, f. IMV, 01-3/09, Zpráva o průběhu událostí spojených s obsazením u VI. správy MV, pplk. Ing. V. Cirus, 28. 8. 1968, čj. OT-0095/01-1968.
- 80 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 266–267.
- 81 Sovětští soudruzi navštívili IV. správu HS-StB ještě 28. a 30. 8. 1968, přičemž byli informováni, že ubytování je možné v kterémkoliv hotelu pouze však na příslušné osobní doklady... ABS, f. IMV, 01-1/32, Podklady pro zprávu podle příkazu náčelníka HS-StB, IV. správa HS-StB, plk. RSDr. Š. Demjan, 4. 9. 1968, čj. SI-0442/02-68.
- 82 KOUDELKA, František – SUK, Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*, s. 267.
- 83 ABS, f. IMV, 01-1/32, Zpráva o činnosti ministerstva vnitra a jeho výkonného aparátu za období od 20.–28. 8. 1968, čj. SU-008/01-68.
- 84 ABS, f. IMV, 01-3/9, Zpráva, III. správa HS-StB, 14. 9. 1968, čj. 00107/17-1968.
- 85 Tamtéž, Pracovní podklady, I. správa MV, pplk. Ing. M. Čada, 4. 9. 1968.
- 86 ABS, f. IMV, 01-1/32, Informace, II. správa HS-StB, pplk. RSDr. V. Hlaváček, 4. 9. 1968.
- 87 V návrhu dokumentu se navíc nacházela ještě tato věta: *Některé poznatky nasvědčují, že jsou vybaveni falešnými čs. služebními průkazy MV a cestovními doklady kapitalistických států, což vážně komplikuje kontrarozvědnou činnost čs. aparátu.* Tamtéž, Informační zpráva o současné situaci v bezpečnostních sborech ČSSR. Podklad – pracovní verze.
- 88 ŽÁČEK, Pavel: *Odvrácená tvář pražského jara*, s. 238–240.
- 89 Srov. SIVOŠ, Jerguš – ŽÁČEK, Pavel: *Spolupráca KGB ZSSR a ministerstva vnútra ČSSR na najvyššej úrovni*, s. 84–85.
- 90 V návrhu dokumentu se navíc nacházela ještě tato formulace: *byly respektovány dohody o spolupráci mezi MV ČSSR a KGB SSSR. Jedná se především o dodržení počtu ustanovených styčných pracovníků KGB a plné respektování vymezené pravomoci. Dle úvahy zvážit výměnu těchto pracovníků.* ABS, f. IMV, 01-1/32, Informační zpráva o současné situaci v bezpečnostních sborech ČSSR. Podklad – pracovní verze.
- 91 Tamtéž, Podklady pro jednání vedení ministerstva vnitra s prezidentem republiky, čj. SU-009/01-88.
- 92 ABS, f. Sekretariát náměstka ministra vnitra plk. Jaroslava Klímy (A 7), inventární jednotka 602, Přípis náčelníka HS-StB plk. RSDr. V. Šorala, 30. 9. 1968, čj. N/Ka-0085/1-1968.